

บทที่ 3

การเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

3.1 ปัจจัยที่มีผลผลักดันให้ลาวเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศยุคหลังสงครามเย็น

3.1.1 ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมภายนอก

3.1.1.1 ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจของสังคมนิยมยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียต

การที่กลุ่มประเทศสังคมนิยมใช้ระบบ “เศรษฐกิจสังคมนิยม” (Socialist Economics) หรือ “เศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง” (Centrally Planned Economics: CPE) เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งอาจจะมีการใช้ระบบกลไกตลาดเสรีด้วย หรือไม่ใช้ก็ได้ จากการดำเนินระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลางในการดำเนินเศรษฐกิจมหภาคนี้เอง ได้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียตประสบปัญหาสภาวะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำสุดขีดในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980¹ เนื่องจากระบบโครงสร้างเศรษฐกิจมีความล้มเหลว หลัง กระบวนการผลิตต่ำ การลงทุนของรัฐในโครงสร้างพื้นฐานหลายโครงการไร้ประสิทธิภาพและยังประสบการขาดดุลงบประมาณมหาศาล

ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ เริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นเมื่อพิจารณาถึงอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียต จาก NMP (Net Material Product) ปรากฏว่าอัตราการขยายตัวของ NMP ของประเทศสังคมนิยมตะวันออกในช่วงปี ค.ศ. 1981-1985 หดตัวลงเป็นลำดับ ซึ่งประเทศสังคมนิยมตะวันออก ยกเว้นสหภาพโซเวียต มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจลดลงเป็นลำดับจากอัตราร้อยละ 4.2 ต่อปี ในช่วงปี ค.ศ. 1976-1980 เป็นร้อยละ 4.1 ในปี ค.ศ. 1983 และลดลงไปอีกเป็นร้อยละ 3.8 และ 3.5 ในปี ค.ศ. 1984 และในปี ค.ศ. 1985 ตามลำดับ สำหรับสหภาพโซเวียตก็เช่นเดียวกันอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่หดตัวจากอัตราร้อยละ 4.3 ต่อปี ในช่วงปี ค.ศ. 1976-1980 เป็นร้อยละ 3.6 ต่อปี ในช่วงปี ค.ศ. 1981-1985 โดยมีอัตรา

¹ ภูมิประเทศสังคมนิยมยุโรปตะวันออกตลาดที่มีปัญหาแต่ทำท้าย (กองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ, 2530), หน้า 1.

² ประทุมพร วัชรเสถียร, รัสเซียและยุโรปตะวันออกในยุคสังคมนิยมล่มสลาย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 70.

การขยายตัวของ MMP ในช่วงปี ค.ศ. 1984-1985 อยู่ในอัตราร้อยละ 3.2 และ 3.5 ตามลำดับ การหดตัวของการขยายตัวทางเศรษฐกิจของ NMP ของสหภาพโซเวียตส่วนหนึ่งเป็นผลจากการลดลงในการผลิตทางการเกษตรของโซเวียต ซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากภาวะภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวยและอีกส่วนเป็นผลมาจากการลดลงในการผลิตของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับเกษตรบางสาขา

ตารางที่ 3.1

Net Material Product (NMP)

(อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี)

ประเทศ	1976-1980	1981-1985 เป้าหมาย	1981-1985 อัตราเพิ่ม จริง	1981	1982	1983	1984	1985
บัลแกเรีย	6.1	3.7	3.7	5.0	4.2	3.0	4.6	1.8
เชคโกสโล วะเกีย	3.7	1.6-2.2	1.8	-0.1	0.2	2.3	3.5	3.1
เยอรมัน ตะวันออก	4.1	5.1	4.5	4.8	2.6	4.6	5.5	4.8
ฮังการี	2.8	2.7-3.2	1.4	2.5	2.6	0.3	2.5	-1
โปแลนด์	1.2	3.2-3.8	4.9	-12.0	-5.5	6.0	5.6	3
โรมาเนีย	7.2	7.1	4.4	2.2	2.7	3.7	7.7	5.9
สหภาพโซ เวียตต	4.3	3.8	3.6	3.3	3.9	4.2	3.2	3.5
รวม	4.1	3.3-3.4	3.2	1.7	2.8	4.1	3.8	3.5

ที่มา: National Statistics, plan and plan fulfillment reports *อ้างอิงใน* กรุมประเทศสังคมนิยมยุโรป ตะวันออกตลาดที่มีปัญหาแต่ทำท้าย, หน้า 9

จากสภาวะการหดตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศด้วย โดยปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการชะงักงันทางการค้าต่างประเทศในภูมิภาคนี้ มีทั้งปัจจัยภายในภูมิภาคเองและปัจจัยภายนอก กล่าวคือ

1. ปัจจัยในภูมิภาค ส่วนใหญ่เป็นปัจจัยทางการดำเนินการดำเนินการและนโยบายในการรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจภายนอกของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะการที่ประเทศเหล่านี้ไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินนโยบายเร่งการส่งออกได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้การค้าต่างประเทศชะงักงัน

2. ปัจจัยภายนอก อันเป็นผลกระทบจากความผันผวนของระบบเศรษฐกิจในประเทศโลกเสรีได้มีผลกระทบต่อการค้าของยุโรปตะวันออก (ทั้งทางด้านอุปทานของสินค้าออกและอุปสงค์ของสินค้าเข้า) นอกจากนี้ ทั้งภาวะความแห้งแล้ง (ในช่วงปี ค.ศ. 1980-1982) และความหนาวจัด (ค.ศ. 1985) ก็ได้ส่งผลกระทบต่อภาวะการผลิตทั้งสินค้าเกษตร อุตสาหกรรม ซึ่งมีผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของภูมิภาคนี้เช่นกัน

ตารางที่ 3.2

ดุลการค้าของประเทศสังคมนิยมยุโรปตะวันออก* และสหภาพโซเวียต ปี ค.ศ. 1981-1985

(พันล้านเหรียญสหรัฐฯ)

ประเทศ/ปี	1981	1982	1983	1984	1985**
ดุลการค้าของยุโรปตะวันออกกับประเทศทั่วโลก	-2.7	4.4	6.0	6.9	5.1
- กับประเทศสังคมนิยม	-3.1	-0.8	-0.2	-0.1	0.1
- กับประเทศที่พัฒนา	-2.9	1.3	3.2	4.0	2.6
- กับประเทศที่กำลังพัฒนา	3.4	3.9	3.0	2.9	2.5
ดุลการค้าของสหภาพโซเวียตกับประเทศทั่วโลก	6.2	9.3	11.2	11.1	4.0
- กับประเทศสังคมนิยม	6.2	4.6	5.4	4.8	2.5
- กับประเทศที่พัฒนา	-1.2	-0.1	1.3	2.2	-0.8
- กับประเทศที่กำลังพัฒนา	1.2	4.8	4.5	4.2	2.4

ที่มา: Secretariat of United Nations Economic Commission for Europe อ้างถึงใน กลุ่มประเทศสังคมนิยมยุโรปตะวันออกตลาดที่มีปัญหาแต่ท้าทาย, หน้า 21.

* ไม่รวมประเทศยูโกสลาเวีย

** ตัวเลขเบื้องต้น

จากตารางดุลการค้าของประเทศสังคมนิยมยุโรปตะวันออก และสหภาพโซเวียต ในช่วงปี ค.ศ. 1981-1985 สามารถชี้บอได้ว่าในปี ค.ศ. 1985 การค้าระหว่างประเทศของยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียตได้ชะลอตัวอีกครั้งภายหลังจากที่ได้กระเตื้องขึ้นเมื่อสองปีก่อน ทั้งนี้ ในปี 1985 การส่งออกของประเทศยุโรปตะวันออกรวมทั้งสหภาพโซเวียตลดลงอย่างมาก เพราะฤดูหนาวที่หนาวจัด ทำให้ทั่วทั้งภูมิภาคมีการผลิตลดลง การขนส่งชะงักงันและความต้องการพลังงาน

เพิ่มมากขึ้นอันเป็นสาเหตุที่สำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการขยาย ตัวของการส่งออก โดยเฉพาะปริมาณสินค้าเพื่อการส่งออกลดลงอย่างมาก ส่วนการนำเข้ายังคงมีแนวโน้มสูงอยู่เช่นเดิมโดยเฉพาะการนำเข้าสินค้าต่าง ๆ ที่เป็นสินค้าจำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสินค้าเพื่อการบริโภค เป็นต้น

เมื่อเกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้สหภาพโซเวียตซึ่งเป็นประเทศผู้นำในกลุ่มประเทศสังคมนิยมมองว่าเป็นวิกฤติการณ์ภายในโครงสร้าง (structural crisis) ของระบบเศรษฐกิจโซเวียตที่สะสมและเรื้อรังเรื่อยมาและเริ่มปรากฏขึ้นนับตั้งแต่กลางทศวรรษ 1970 จนกระทั่งทศวรรษ 1980³ เป็นแรงผลักดันที่สำคัญต่อการปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งใหญ่ภายใต้การนำของกอร์บาชอฟ ในปี ค.ศ. 1986 เป็นต้นมา ซึ่งมีชื่อเรียกว่านโยบายเปเรสตรอยก้า (perestroika) หรือ การปฏิรูปโครงสร้างใหม่ (restructuring) ซึ่งรวมไปถึงระบบการเมืองของสหภาพโซเวียต กล่าวคือ เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางการเมือง พรรคการเมือง รัฐบาล ทหาร สังคม และ นโยบายต่างประเทศ⁴ โดยนายกอร์บาชอฟมีความเห็นที่ประเด็นที่สำคัญที่สุดคือ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมของสตาลินล้มเหลว เนื่องจากระบบการวางแผนโดยส่วนกลางไม่อาจตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง สินค้าที่ผลิตได้มีคุณภาพต่ำ ต้นทุนสูง และประชาชนไม่มีแรงจูงใจในการทำงานเพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพของสินค้า ในทางตรงกันข้าม เขาเห็นว่ากลไกตลาดในระบบเศรษฐกิจของประเทศทุนนิยมตะวันตกกลับทำงานได้มีประสิทธิภาพมากกว่า สมควรที่สหภาพโซเวียตต้องนำมาใช้แก้ปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านเศรษฐกิจของตน ดังนั้น เขาจึงเสนอนโยบายกลาสนอสท์-เปเรสตรอยก้า (Glasnot-Perestroika) หมายถึงนโยบายเปิดและปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ (กลาสนอสท์ แปลว่า เปิด และเปเรสตรอยก้า แปลว่า ปรับโครงสร้าง)⁵

จากการล้มเหลวทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศสังคมนิยมตะวันออกรวมทั้งสหภาพโซเวียต ดังกล่าวจะนำไปสู่การปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งใหญ่ของนายกอร์บาชอฟ เป็นการแสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจภายใต้แนวทางแบบวางแผนจากส่วนกลางไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ ความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจตามสังคมนิยมในกลุ่มประเทศสังคมนิยมนี้เองได้ส่งผลกระทบต่อไปยังประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ จึงทำ

³ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, พัฒนาการระบบเศรษฐกิจสหภาพโซเวียตรัสเซียปี ค.ศ. 1900-1990 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 118.

⁴ Minton F. Goldman, Russia, The Eurasian Republics, and Central/Eastern Europe (United States: The Dushkin Publishing Group, inc., 1994), pp. 44.

⁵ สุรัชย์ ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 200..

ให้บรรดาประเทศสังคมนิยมต่าง ๆ นำเอาการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบใช้กลไกตลาด มาแทนเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลาง โดยเกิดการปฏิรูปเศรษฐกิจที่นำกลไกของระบบทุนนิยมมาใช้ในการพัฒนาระบบการผลิต การตลาด การผลิตได้ยกเลิกการผลิตที่กำหนดจากส่วนกลางมาให้ผู้ประกอบการ ได้รับผลกำไร รัฐจะควบคุมสินค้าบางรายการที่เห็นว่าจำเป็นและสำคัญเท่านั้น

ภาวะดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อลาว เพราะลาวได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มประเทศสังคมนิยมเป็นหลัก โดยเฉพาะสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออก⁶ เมื่อประเทศในกลุ่มต่างไม่สามารถให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ เนื่องมาจากประเทศเหล่านี้ประสบปัญหากับความล้มเหลวทางเศรษฐกิจดังกล่าว ทำที่สุดลาวจึงต้องยอมรับการปฏิรูปในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อให้ระบอบสังคมนิยมของลาวยังคงอยู่ต่อไป พร้อมทั้งหนีความล้มเหลวและการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเช่นเดียวกับสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมตะวันออก ด้วยการนำกลไกของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมาใช้ในการปฏิรูปเศรษฐกิจของลาวภายใต้ระบอบสังคมนิยม ซึ่งลาวเรียกว่า “กลไกเศรษฐกิจใหม่” (New Economic Mechanism) เพื่อให้เกิดการติดต่อค้าขายและความช่วยเหลือจากนานาชาติมากขึ้นร่วมไปถึงประเทศทุนนิยมด้วยในการเข้ามาฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศโดยเร่งด่วน ซึ่งที่สำคัญผู้นำลาวเล็งเห็นความจำเป็นและผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในชาติให้มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

3.1.1.2 การปฏิรูปของสหภาพโซเวียตในสมัยกอร์บาชอฟกับผลกระทบต่อประเทศสังคมนิยม

เมื่อเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจของโซเวียตในช่วงทศวรรษ 1980 ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ประกอบกับการที่นายกอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ได้เข้ารับตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต ในวันที่ 11 เดือนมีนาคม ค.ศ. 1985 แทนนายคอนสตันติน เชอร์เนนโก (Konstantin Chernenko) โดยวัยเพียง 50 กว่าปี แต่มีทัศนคติและแนวความคิดมุ่งมั่นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสหภาพโซเวียตในทุกด้าน เพราะความผิดพลาดบกพร่องของประมุขโซเวียตหลายคนนับตั้งแต่อดีตที่ทำให้เกิดสภาวะการณ์ต่าง ๆ ภายในสหภาพโซเวียต ซึ่งนำไปสู่การเกิดวิกฤติเศรษฐกิจทั้งระบบและยังนำมาซึ่งปัญหาภายในสังคม อย่างเช่น การคอร์รัปชัน อาชญากรรม ฯลฯ ดังนั้น เพื่อให้

⁶ สีดา สอนศรี, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 269.

เกิดการพัฒนาต่อประเทศ จึงมีจำเป็นต้องการปฏิรูปสหภาพโซเวียตอย่างถึงรากถึงโคน โดย
ภาวการณ์เหล่านั้นของสหภาพโซเวียตได้แก่⁷

1. พรรคคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะคณะกรรมการกลางและคณะกรรมการเมือง เต็มไปด้วยสมาชิกพรรคที่มีหัวอนุรักษ์นิยม ล้าหลัง เป็นต้น
2. พรรคยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนา เพราะพรรคใช้บทบาททางการเมืองเข้าไปแทรกแซง (politicalization) กิจการทุกสาขาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม
3. บทบาททางเศรษฐกิจของโซเวียตตกต่ำมาก อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่ถึงร้อยละ 2 ติดต่อกันมาเป็นเวลานาน สังคมยังขาดเครื่องอุปโภค บริโภค และสินค้าจำเป็นทุกชนิด การขาดดุลการค้าและงบประมาณมีอยู่ตลอดเวลา
4. วิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยีของสหภาพโซเวียตตกต่ำ ไม่สมศักดิ์ศรีเป็นประเทศมหาอำนาจ
5. สังคมของสหภาพโซเวียตยังคงมีลักษณะปิด เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ แม้แต่ประเทศในกลุ่มประเทศสังคมนิยมด้วยกัน หมายความว่าประชาชนถูกปิดกั้นจากข้อมูลที่สำคัญ สื่อมวลชนทุกชนิดถูกจำกัดบทบาท ความคิดสร้างสรรค์ของประชาชนไม่มีเวทีเผยแพร่
6. ประชาชนโซเวียตส่วนใหญ่มีอาการเฉื่อย เนื่อย ไร้สมรรถนะ เกียจคร้าน อนุรักษ์นิยม ไม่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ
7. ด้านนโยบายต่างประเทศ สหภาพโซเวียตยังคงใช้ทรัพยากรไปในนโยบายที่ผิดพลาดอย่างน้อย 2 ประการคือ สนับสนุนรัฐบาลกลางของอัฟกานิสถาน และเวียดนามในบทบาทที่ไม่สร้างสรรค์ และโซเวียตยังมีจุดยืนอยู่คนละฝ่ายกับจีน ซึ่งไม่เกิดประโยชน์อันใด ทางด้านการแข่งขันอาวุธยุทธศาสตร์กับสหรัฐฯ ยังไม่สามารถตกลงลดอาวุธระหว่างกันได้

⁷ ประทุมพร วัชรเสถียร, กลาสโนสต์-เปเรสตรอยกา: กอร์บาชอฟปฏิรูป (กรุงเทพฯ: พิมพ์โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 45-46.

ทั้ง ๆ ที่พฤติกรรมเช่นนั้นเป็นการดึงเอาทรัพยากรอันมหาศาลที่ควรใช้พัฒนาประเทศ ไปสร้างระบบป้องกันซึ่งไม่จำเป็นมากเท่าที่เคยเป็นมาในสมัย “สงครามเย็น”

ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจทั้งระบบ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้กอร์บาชอฟได้เสนอแนวความคิดใหม่หรือจินตนาการใหม่ (New Thinking) ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตครั้งที่ 27 ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1986 กล่าวคือ นโยบาย ‘เปเรสตรอยก้า’ (Perestroika) ที่หมายถึงการปฏิรูปโครงสร้าง (restructuring) ทางเศรษฐกิจให้เป็นแบบเสรีนิยม สนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคเอกชนตามแนวทางของกลไกตลาด เพื่อการฟื้นฟูบูรณะเศรษฐกิจของโซเวียต และนโยบาย ‘กลาสนอสท์’ (Glasnost) ที่หมายถึง การปฏิวัติข้อมูลข่าวสารให้เกิดเสรีภาพมากขึ้น อันเป็นการเปิดเสรีภาพ (openness) ทางการเมืองและสังคมให้แก่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครอง การปฏิรูปของกอร์บาชอฟมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูพรรคและสังคมของสหภาพโซเวียตควบคู่กันไป⁸

หลังจากที่กอร์บาชอฟได้ประกาศนโยบายปฏิรูปดังกล่าวขึ้นในปี ค.ศ. 1985 กอร์บาชอฟ ได้พูดถึงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตกับประเทศสังคมนิยมว่า

“ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสังคมนิยมด้วยกันจะต้องวางอยู่บนหลักการที่แน่นอน หลักการนั้นคือความเป็นเอกราชเต็มตัวของประเทศสังคมนิยมในการตัดสินใจปัญหาการเมือง และรับผิดชอบร่วมกันเพื่อชะตากรรมของระบบสังคมนิยมในระดับโลก โดยจะมีการเปลี่ยนแปลงประสานกันระหว่างกันและร่วมมือระหว่างกันอย่างกว้างขวางเพื่อประโยชน์ของกันและกัน ... คาร์ล มาร์กซ์ ได้กล่าวว่าในระบบทุนนิยม ถ้ามีใครได้ก็จะต้องมีใครเสีย แต่ในระบบสังคมนิยมทุกคนจะได้เท่า ๆ กัน”

คำพูดของกอร์บาชอฟดังกล่าวตีความได้ว่า นโยบายปฏิรูป เปเรสตรอยก้า และกลาสนอสท์ ของโซเวียตนั้นควรเป็นสิ่งที่ประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ นำไปปฏิบัติด้วย ซึ่งมีขึ้นเป็นเครื่องทำลายความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตกับประเทศสังคมนิยมต่าง ๆ แต่ทุกประเทศจะต้องร่วมมือใกล้ชิดกัน ดังนั้น นโยบายปฏิรูปดังกล่าวของกอร์บาชอฟจึงส่งผลต่อประเทศสังคมนิยมในภูมิภาคต่าง ๆ และสะท้อนกลับมาในสองลักษณะคือ ประเทศที่ขานรับ และประเทศที่ต่อต้านนโยบายปฏิรูป

⁸ Ghita Ionescu, *Leadership in an Interdependence World : The Statesmanship of Adensuer, Thatche, Reagan and Gorbachev* (Boulder: Westview Press, 1991), pp.267.

ดังกล่าว โดยประเทศที่ขานรับอย่างชัดเจนได้แก่ ประเทศฮังการี โปแลนด์ และเวียดนาม ส่วนประเทศที่ต่อต้านเห็นได้ชัดได้แก่ ประเทศโรมาเนีย เซโกสโลวะเกียและเยอรมันตะวันออก⁹

อย่างไรก็ดี แม้ว่ากอร์บาชอฟ จะได้ปฏิบัติดำเนินนโยบายดังกล่าว เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภายในของสหภาพโซเวียต แต่การดำเนินนโยบายปฏิรูปดังกล่าวกลับไม่ประสบความสำเร็จ จนในที่สุดนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียต (เหลือเพียงประเทศรัสเซีย และ 11 รัฐอิสระ) ในปี ค.ศ. 1991 ในขณะที่เดียวกันก่อนหน้านี้ เมื่อเดือนกันยายน-ตุลาคม ค.ศ. 1989 ชาวเยอรมันตะวันออก ได้เดินขบวนชุมนุมประท้วงตามเมืองต่าง ๆ มีการทุบกำแพงเบอร์ลินซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์และสงครามเย็น ทำให้ผู้นำคอมมิวนิสต์ของเยอรมนีตะวันออกพยายามปราบแต่ไม่สำเร็จ ชาวเยอรมันตะวันออกเรียกร้องการรวมประเทศ กระแสมวลชนทำให้ผู้นำคอมมิวนิสต์เยอรมนีตะวันออกต้องลาออกและสละอำนาจ ชัยชนะของมวลชนเยอรมันตะวันออก ส่งผลให้การเดินขบวนประท้วงรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์แพร่ไปทั่วยุโรปตะวันออก ในที่สุดพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศต่าง ๆ ของยุโรปตะวันออกก็ไม่สามารถรักษาอำนาจทางการเมืองได้อีกต่อไป มีการยุบพรรคหรือเปลี่ยนชื่อพรรค นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ใช้กลไกตลาด¹⁰

การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออกได้นำไปสู่การยุติความช่วยเหลือแก่ประเทศสังคมนิยมต่าง ๆ ซึ่งก่อนหน้านี้สหภาพโซเวียตก็ลดความช่วยเหลือแก่ประเทศสังคมนิยมต่าง ๆ อยู่แล้ว อันเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจดังกล่าว ซึ่งเห็นได้จากการที่สหภาพโซเวียตให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ ลาว เฉลี่ยปีละ 41 ล้านดอลลาร์ และเงินช่วยเหลือเปล่าทั้งหมด 3.2 ล้านดอลลาร์ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975-1990 รวมมูลค่าเงินกู้ทั้งหมด 715 ล้านดอลลาร์ และเงินให้เปล่าทั้งหมด 48 ล้านดอลลาร์ แต่ที่สำคัญความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตให้แก่ ลาว ในปี ค.ศ. 1990 ได้ลดลงร้อยละ 60 และยุติความช่วยเหลือลงในปี ค.ศ. 1991¹¹

การล่มสลายของสหภาพโซเวียตได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการดำเนินนโยบายของประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศลาว เนื่องจากเป็นประเทศเล็ก การมีเศรษฐกิจที่อ่อนแอ และไม่มีทางออกสู่ทะเลทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของลาวมีข้อจำกัดมากการ

⁹ ประทุมพร วัชรเสถียร, กลาสนอศั-แปรสตรอยกา : กอร์บาชอฟปฏิรูป, หน้า 64-69.

¹⁰ จุลชีพ ชินวรร โฉ, สู่สหัสวรรษที่ 3 : กระแสเศรษฐกิจ - การเมืองในโลกที่ไร้พรมแดน (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 3-4.

¹¹ สีดา สอนศรี, นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ: โครงการฝึกอบรมหลักสูตรพิเศษรัฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 270.

พัฒนาเศรษฐกิจของลาวจึงต้องอาศัยความร่วมมือ และการพึ่งพาความช่วยเหลือจากต่างชาติ และนับตั้งแต่การปฏิวัติในปี ค.ศ. 1975 ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมของลาวก็ได้รับความช่วยเหลือจากประเทศในค่ายสังคมนิยมเป็นหลัก¹² ดังนั้น ลาวจึงจำเป็นต้องยิ่งในการหันไปให้ความร่วมมือกับนานาชาติมากขึ้น เพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือจากประเทศตะวันตกและองค์การระหว่างประเทศต่างๆ เพื่อทดแทนความช่วยเหลือของโซเวียต และกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ที่ขาดหายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดหาผลิตภัณฑ์น้ำมันต่าง ๆ ที่เคยนำเข้าจากสหภาพโซเวียต¹³

อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่เกิดนโยบายปฏิรูปแบบ เปเรสตรอยก้า และ กลาสนีออส (Perestroika and Glasnost) ภายในสหภาพโซเวียตอย่างเข้มข้น ซึ่งเป็นประเทศผู้นำในกลุ่มประเทศสังคมนิยม นโยบายปฏิรูปดังกล่าวไม่เฉพาะแต่จะใช้ภายในโซเวียตแต่เพียงประเทศเดียวเท่านั้น แต่ในประเทศสังคมนิยมต่าง ๆ ก็ได้นำไปปฏิรูปและปฏิบัติตามด้วย ไม่ว่าจะเป็นประเทศสังคมนิยมยุโรปตะวันออก ประเทศสังคมนิยมในอินโดจีน เป็นต้น ซึ่งการปฏิรูปดังกล่าวจะมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละประเทศและวิสัยทัศน์ของผู้นำในประเทศนั้น ๆ ด้วย ซึ่งลาวก็เป็นประเทศหนึ่งที่ได้ปรับนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจในเดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1986 ที่ประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 ของลาวได้มีมติรับรองแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีฉบับที่สอง (1986-1990) และรับนโยบายประเทศตามนโยบาย “จินตนาการใหม่” หรือ “กลไกเศรษฐกิจใหม่” (New Economic Mechanism - NEM)¹⁴ ในขณะเดียวกัน แม้ว่าการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออกส่งผลอย่างมากต่อสถานการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว แต่ผู้นำลาวก็ได้ยืนยันถึงความชอบธรรมในบทบาทการชี้นำทางการเมืองของพรรคต่อไป เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพภายในชาติต่อไป ฉะนั้น ข้อเรียกร้องใด ๆ ต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่กระทบต่ออำนาจทางการเมืองของพรรคแล้ว จะต้องได้รับการต่อต้านและคัดค้านจากผู้นำพรรคและรัฐ แต่อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าลาวจะยืนยันในระบอบการเมืองแบบพรรคเดียวอย่างแน่วแน่ก็ตาม แต่เพื่อความคงอยู่ของพรรคบนพื้นฐานการยอมรับของประชาชนลาว ผู้นำลาวจำเป็นต้องยอมรับการปรับ-เปิดทางการเมือง ด้วยความพยายามวางรากฐานของพรรค โดยการปฏิรูปกลไกของพรรคและรัฐเพื่อเปิดให้ประชาชนลาวมีส่วนร่วมทางการเมืองของพรรคได้มากขึ้น ผู้นำลาวได้ยืนยันถึงความพร้อมการปฏิรูปทางการเมือง ฯลฯ ส่งผลให้เกิดการยอมรับอำนาจพรรคทางการเมืองของประชาชนลาว ทำให้พรรคประชาชน

¹² อนันท์ พุฒิชัย, ความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ “ภายใต้จินตนาการใหม่” ค.ศ. 1986-2000 (ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2547), หน้า 62.

¹³ สีดา สอนศรี, นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า 271.

¹⁴ สุรัช ศิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า

ปฏิวัติลาวมีความมั่นใจในติดต่อสัมพันธ์กับนานาชาติอย่างมาก¹⁵ ส่วนเวียดนามก็เป็นประเทศหนึ่งที่ตั้งใจเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่เรียกว่า “Doi Moi” ในการประชุมสมัชชาครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 15-18 ธันวาคมปี ค.ศ. 1986 โดยการปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งนี้คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งนโยบายและวิธีดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางใหม่ในทุกสาขาของเศรษฐกิจ...¹⁶

3.1.1.3 การปรับนโยบายของสหภาพโซเวียตต่อจีน

ในช่วงกลางทศวรรษ 1980 นั้น ไม่เพียงแต่จะเป็นการเริ่มปรากฏถึงความล้มเหลวของการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบสังคมนิยมเท่านั้น แต่ยังเป็นช่วงเวลาที่บรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศเริ่มเข้าสู่ภาวะผ่อนคลายความตึงเครียดจากสภาวะสงครามเย็น นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในค่ายใดสังกัดใด ตระหนักถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจที่จะนำมาซึ่งผลประโยชน์แห่ง ชาติอย่างแท้จริง จึงหันมาให้ความสำคัญในการแก้ไขหรือการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการสร้างร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่ที่ นายกอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ผู้นำคนใหม่ของสหภาพโซเวียตนำนโยบายเปเรสตรอยก้า-กลาสนอสต์และนโยบายประนีประนอมในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาใช้ ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ สหภาพโซเวียต และจีน 3 มหาอำนาจของโลกก็ได้รับการฟื้นฟูพัฒนาให้ดีขึ้นโดยลำดับ¹⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต ทั้งนี้เห็นได้จากการที่นายกอร์บาชอฟ กล่าวต่อที่ประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตเมื่อวันที่ 12 มีนาคม ปีค.ศ.1985 ว่า “สหภาพโซเวียตจะรักษาความเป็นมิตรและเพื่อนบ้านที่ดีกับประเทศสังคมนิยมที่ยิ่งใหญ่อย่างจีน และตั้งมั่นในการพัฒนาความสัมพันธ์กับจีน และมีความเชื่อว่าหากฝ่ายจีนตอบ สนองต่อความปรารถนา ทุกอย่างก็จะเป็นไปได้ในทางที่ดีขึ้น”¹⁸ จากทำนองดังกล่าวของผู้นำสหภาพโซเวียตนี้เอง จึงส่งผลให้นาย

¹⁵ สันติศิลป์ สีหาพรหม, ความสัมพันธ์ลาว-ไทย ยุคหลังสงครามเย็น: กรณีศึกษาประเด็นความขัดแย้งที่ยังคงมีในทางมิติการเมืองความมั่นคง (กรุงเทพฯ: ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 57-58.

¹⁶ ศรีประภา เพชรมีศรี, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองเวียดนาม (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า

¹⁷ อนันท์ พุฒิชัย, ความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ “ภายใต้จินตนาการใหม่” ค.ศ. 1986-2000, หน้า 63-64.

¹⁸ Darshan Singh, Soviet Foreign Policy Documents 1985 (New Delhi: sterling, 1986), pp.44.

เฟิงเจิน ประธานสภาประชาชนแห่งชาติจีนได้กล่าวตอบไปว่า “จีนก็มีความปรารถนาเช่นเดียวกับ สหภาพโซเวียต ทั้งนี้รัฐบาลจีนจะดำเนินการอย่างดีที่สุดเพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ได้รับการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นเช่นกัน”¹⁹ จากจุดนี้เองทำให้สหภาพโซเวียตสามารถปรับความสัมพันธ์ กับจีนในเวลาต่อมา กล่าวคือ

หลังจากที่นายกอร์บาชอฟ ขึ้นมาดำรงตำแหน่งโซเวียตเมื่อปี ค.ศ. 1985 เขาก็พยายาม ที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์ขึ้นปกติกับจีน แต่จีนต้องการให้สหภาพโซเวียตเปลี่ยนนโยบายในประเด็นที่ จีนถือว่าเป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับปรุงสัมพันธภาพจีน-โซเวียต ซึ่งมี 3 ประการ อันได้แก่ (1) ให้โซเวียตเลิกสนับสนุนและกอดคั่นเวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา (2) ให้โซเวียตถอนทหาร ออกจากแนวชายแดนจีน-โซเวียต รวมถึงการถอนทหารโซเวียตออกจากมองโกเลีย และ (3) ให้โซ เวียตถอนทหารออกจากอัฟกานิสถาน ในบรรดาสามข้อนี้ จีนประกาศว่าข้อแรกมีความสำคัญอันดับ สูงสุด²⁰

เมื่อพิจารณาจากเงื่อนไข 3 ประการดังกล่าวแล้ว สหภาพโซเวียตไม่มีทางเลือก นอกจากดำเนินการแก้ไขปัญหา 3 ประการให้สำเร็จไปด้วยดี อันเป็นผลมาจากความต้องการปรับปรุง เศรษฐกิจภายในโซเวียตเป็นสำคัญ ประกอบกับต้องการลดภาระรายจ่ายในการให้ความช่วยเหลือแก่ ประเทศต่างๆ ไปด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีในสายตาของต่างประเทศอีกด้วย ซึ่ง มิใช่ว่าเป็นเรื่องของการอ่อนข้อให้แก่จีน จากเหตุผลเหล่านี้ทำให้ สหภาพโซเวียตกระทำสองข้อหลัง เป็นอันดับแรกซึ่งมีความสำคัญที่สุดที่ทำให้ประเทศทั้งสองขัดแย้งกันอย่างรุนแรงจนถึงขั้นใช้กำลัง ต่อกันในการปรับความสัมพันธ์กับจีน โดยควบคู่ไปกับข้อแรก เห็นได้จากการที่นายกอร์บาชอฟ ได้ กล่าวสุนทรพจน์ที่วลาดิวอสต็อก เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 1986 มีสาระเป็นการตอบสนองความ ต้องการของจีนสองประการคือ โซเวียตมีนโยบายจะถอนทหารออกจากอัฟกานิสถาน ก่อนสิ้นปี 1986 และกำลังเจรจากับมองโกเลีย เพื่อถอนทหารออกจากประเทศนั้น และเสริมว่าโซเวียตยินดีจะ ปรับปรุงสัมพันธภาพกับจีนทุกเรื่อง ณ ที่ไหนก็ได้²¹ จากสุนทรพจน์ดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งที่

¹⁹ Steven I. Levine, “The End of Sino-Soviet Entanglement,” *Current History* 85 (September 1986): 244-247.

²⁰ เขียน ชีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 461.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 461.

ทำให้สหภาพโซเวียตและจีนสามารถบรรลุข้อตกลงให้มีการปรับพรมแดนด้านตะวันตกและตะวันออก ภายหลังจากที่มีการเจรจาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับพรมแดนระหว่างกัน 2 ครั้ง²²

ในครั้งแรก ระหว่างวันที่ 9-23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1987 ซึ่งในการเจรจาครั้งนี้จีนไม่เรียกร้องให้สหภาพโซเวียตแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมอีกต่อไป และย้ำว่าจะไม่นำปัญหาพรมแดนไปเกี่ยวข้องกับอุปสรรค 3 ข้อที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ในขณะที่ปัญหากัมพูชา จีนยังคงไม่มีที่ท่าจะประนีประนอม เพราะจีนถือว่ามีความสำคัญสูงสุดในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน เห็นได้จากการที่เติ้ง เสี่ยว ผิง แสดงออกถึงความไม่พอใจ โดยกล่าวว่า “เวียคนามยังคงไม่เปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ในการจัดตั้งสหพันธรัฐอินโดจีนภายใต้การสนับสนุนของสหภาพโซเวียตให้เข้าไปแทรกแซงกัมพูชา”²³

การเจรจาในรอบที่สองระหว่างวันที่ 7-17 สิงหาคม 1987 ทั้งสองฝ่ายมีท่าทีผ่อนปรนมากขึ้น โดยการตกลงให้ใช้แนวร่องน้ำลึกของแม่น้ำอามูร์และอุสซูรีเป็นเส้นเขตแดนด้านตะวันออก มีข้อตกลงร่วมกันในการใช้แม่น้ำสำหรับขนส่งสินค้าและเดินทางข้ามพรมแดน และในโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำด้วย

จากความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นดังกล่าวส่งผลให้นายกอร์บาชอฟได้กล่าวสุนทรพจน์ ที่เมืองคราสโนยาสค์ ไซบีเรีย เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1988 เพื่อเป็นการผ่อนคลายความแข็งแกร่งและปฏิบัติการทางทหารในภูมิภาคต่างๆ ที่มีต่อจีน เขาได้มีข้อเสนอที่น่าสนใจดังนี้²⁴

- เื่อเพื่อที่จะให้ความสะดวกต่อความพยายามของกลุ่มอาเซียนที่จะสร้างสันติภาพในกัมพูชา
- จะดำเนินการเจรจาสองฝ่ายกับจีน เพื่อแก้ไขปัญหากัมพูชาต่อไป
- สนับสนุนให้มีการเจรจาโดยตรงระหว่างจีนกับเวียคนาม อันเป็นกุญแจสำคัญเพื่อยุติปัญหากัมพูชา
- สนับสนุนให้สหประชาชาติมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสงครามอิรัก-อิหร่าน
- เสนอให้มีการประชุมนานาชาติเพื่อแก้ไขปัญหาดะวันออกกลาง
- ขยายความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประเทศอาเซียน

²² มณีนุช เกรียง โคมล, นโยบายของรัสเซียต่อจีน ในสมัยของประธานาธิบดี บอริส เยลต์ซิน(ค.ศ. 1992-2000) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 60.

²³ “China,” *Far Eastern Economic Review Asia 1988 Yearbook* (Hong Kong: Review Publishing Company, 1987), pp.118

²⁴ ประทุมพร วัชรเสถียร, *กลาสนอศห์-แปลศรอยกา : กอร์บาชอฟปฏิรูป*, หน้า 81.

- ต้องการปรับความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตกับญี่ปุ่นให้เป็นปกติ

และในสุนทรพจน์ครั้งนี้ กอร์บาชอฟได้ยื่นข้อเสนอ 7 ข้อ คือ

1. โซเวียตจะไม่เพิ่มจำนวนอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก
2. เสนอให้มหาอำนาจทางทะเลในมหาสมุทรแปซิฟิกทำการเจรจาตกลงกันที่จะไม่เพิ่มกำลังทางเรือในภูมิภาคนี้
3. เสนอให้มีการพบปะเจรจาระหว่างสหภาพโซเวียต จีน ญี่ปุ่น เกาหลีเหนือ และเกาหลีใต้ เพื่อจำกัดกำลังทางเรือและกำลังทางอากาศ และจำกัดกิจกรรมทางทหาร
4. ถ้าสหรัฐฯตกลงที่จะถอนฐานทัพออกไปจากประเทศฟิลิปปินส์ โซเวียตก็ตกลงที่จะไม่ใช้ความสะดกจากฐานทัพของเวียดนามที่อ่าวคามรานห์
5. เสนอให้ข้อตกลงต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกต้องปฏิบัติตามข้อตกลงที่จะพิทักษ์ความปลอดภัยของเส้นทางเดินอากาศในภูมิภาคนี้
6. เสนอให้มีการประชุมระดับนานาชาติภายใน ค.ศ. 1990 เพื่อการตกลงให้มหาสมุทรอินเดียเป็นเขตปลอดนิวเคลียร์
7. เสนอให้มีกลไกการเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้โดยสันติวิธี โดยเริ่มที่การร่วมมือของสหภาพโซเวียต สหรัฐฯ และจีน ในฐานะที่เป็นมหาอำนาจประจำสหประชาชาติ

ผลจากสุนทรพจน์ดังกล่าวในเดือนถัดมาระหว่างวันที่ 20-31 ตุลาคม 1988 ทั้งสหภาพโซเวียตและจีนก็สามารถตกลงกำหนดเส้นเขตแดนบริเวณพรมแดนตะวันออกใต้เกือบทั้งหมด และยังจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อกำหนดเขตแดนด้านตะวันตกด้วย นอกจากนี้ยังตกลงกันที่จะให้มีคณะทำงานร่วมทางทหารและการทูตเพื่อแสวงหาช่องทางในการลดกำลังทหารบริเวณชายแดนต่อไป²⁵

เมื่อสหภาพโซเวียต และ จีนสามารถประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาพรมแดนระหว่างกันได้ในระดับหนึ่งก็ส่งผลให้สหภาพโซเวียตประกาศลดกำลังทหารในกองทัพลง 500,000 คน เมื่อเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1988 นอกจากนี้เป็นการตอบสนองความต้องการของจีนในการลดความ

²⁵ มณีนุช เกรียงโกมล, นโยบายของรัสเซียต่อจีน ในสมัยของประธานาธิบดี บอริส เยลต์ซิน(ค.ศ. 1992-2000), หน้า 63.

ตั้งเครือข่ายบริเวณชายแดนแล้ว ยังเป็นการตอบสนองความต้องการของฝ่ายสหรัฐฯและยุโรปตะวันตกด้วย ซึ่งส่วนหนึ่งของกำลังที่จะลดยู่ในเอเชีย รวมถึงการถอนทหาร 3 ใน 4 จากจำนวนทั้งหมด 50,000 คน ออกจากมองโกเลียภายในสิ้นปี ค.ศ. 1990 การโยกย้ายขีปนาวุธนิวเคลียร์พิสัยกลาง (Intermediate-range Nuclear Forces -INF) แบบ SS-20 และอื่น ๆ ออกห่างแนวชายแดนจีน-โซเวียต²⁶

การแสดงออกของสหภาพโซเวียตดังกล่าว เป็นการแสดงให้เห็นถึงการทำตามเงื่อนไข 3 ประการของจีน นอกจากนี้ โซเวียตก็จะได้รับประโยชน์ไปในตัวและยังมีโอกาสปรับความสัมพันธ์กับจีน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญสูงสุดของสหภาพโซเวียต สาเหตุที่โซเวียตต้องการมีความสัมพันธ์อันดีกับจีน นอกเหนือจากเหตุผลทางการเมือง และการทหารแล้ว ด้านเศรษฐกิจก็เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เนื่องจากจีนสามารถตอบสนองสินค้าราคาถูก ให้แก่ด้านตะวันออกไกลของโซเวียตได้ และโซเวียตก็สามารถส่งสินค้าไปยังตลาดในจีนด้วย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้จีนเห็นความตั้งใจจริงของสหภาพโซเวียตที่จะปรับความสัมพันธ์กับจีน โดยเห็นได้จากการที่รองรัฐมนตรีต่างประเทศของจีน เฉียนฉีเชิน (Qian Qichen) ได้ให้สัมภาษณ์ในนิตยสาร The Economist ฉบับเดือนกรกฎาคมว่า “กอร์บาชอฟมีความตั้งใจจริงจริงในการปฏิรูปเช่นเดียวกับที่จีนเคยมีความพยายามมาแล้ว ทางจีนเชื่อว่าสหภาพโซเวียตจะดำเนินนโยบายที่ลดความก้าวร้าวและที่สำคัญไม่เป็นภัยต่อจีน”²⁷ ในขณะเดียวกัน รัฐมนตรีต่างประเทศของจีนได้เดินทางมาเยือนสหภาพโซเวียตอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1-3 ธันวาคม ค.ศ. 1988 ตามคำเชิญของสหภาพโซเวียตครั้งแรก ซึ่งการเดินทางไปมอสโกครั้งนี้ก็เพื่อเจรจาปัญหาแกมพูชา และหาช่องทางในการจัดประชุมสุดยอดผู้นำจีน-โซเวียต และหารือกันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทวิภาคี ทางจีนกล่าวว่า หากการเจรจาดังกล่าวเป็นไปได้ด้วยดีก็จะยินดีให้มีการจัดประชุมในปีถัดไป ในทำนองเดียวกัน นายเซวารด์นัคเซ (Eduard Shevardnadze) รัฐมนตรีต่างประเทศของโซเวียตก็ได้เดินทางไปเยือนจีนเพื่อเจรจาเกี่ยวกับรายละเอียดการประชุมสุดยอดที่จะจัดขึ้นและแนวทางในการแก้ไขปัญหาแกมพูชา เมื่อระหว่างวันที่ 1-4 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1989²⁸

²⁶ ฉันทูนิภา บุรพัฒน์, สหประชาชาติกับการฟื้นฟูสันติภาพ และการจัดตั้งรัฐบาลในแกมพูชา (กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 100.

²⁷ Gerald Segal, “The USSR and Asia in 1987 : Signs of a Major Effort,” *Asian Survey* XXX (January 1988): 3

²⁸ มณีนุช เกรียง โกมล, นโยบายของรัสเซียต่อจีน ในสมัยของประธานาธิบดี บอริส เยลต์ซิน (ค.ศ. 1992-2000), หน้า 62.

ในที่สุดการประชุมสุดยอดระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนก็ได้จัดขึ้นที่กรุงปักกิ่ง เมื่อวันที่ 15-18 พฤษภาคม ค.ศ. 1989 โดยเป็นการพบปะหารือกันระหว่างนายกอร์บาชอฟ กับ นายเติ้ง เสี่ยวผิง (Teng Xiaoping) ผู้นำอาวุโสของจีน ซึ่งทั้งสองได้ประกาศฟื้นฟูความสัมพันธ์อันปกติระหว่างประเทศทั้งสอง อารมณ์และความรู้สึกของทั้งฝ่ายจีนและโซเวียต ต่างก็แสดงออกซึ่งการมองโลกในแง่ดีด้วยกันทั้งคู่²⁹

ภายหลังการเสร็จสิ้นการเยือนจีนของนายกอร์บาชอฟได้มีการออกแถลงการณ์ร่วมเกี่ยวกับผลการเยือน โดยมีสาระสำคัญดังนี้³⁰

1. ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า การประชุมสุดยอดจีน-โซเวียตเป็นลักษณะของการมีความสัมพันธ์อันปกติระหว่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลประโยชน์และความต้องการของประชาชนทั้งสองประเทศ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมสันติภาพ และเสถียรภาพของโลก ทั้งนี้การมีความสัมพันธ์อันปกติ จะไม่ส่งผลกระทบต่อประเทศที่สาม หรือผลประโยชน์ของประเทศนั้น ๆ
2. การพัฒนาความสัมพันธ์อยู่บนพื้นฐานหลักสากล อันได้แก่ การเคารพ เอกราช บูรณภาพแห่งดินแดนซึ่งกันและกัน การไม่รุกรานและแทรกแซงกัน การมีผลประโยชน์และความเท่าเทียม และการอยู่ร่วมกันโดยสันติ
3. ทั้งสองฝ่ายย้ำคำแถลงว่าด้วยปัญหาแกมพูชา อันเป็นผลมาจากการเจรจาระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีน-โซเวียต ที่กรุงปักกิ่ง เมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1989 ซึ่งทั้งสองฝ่ายยืนยันว่าเวียดนามควรจะถอนทหารโดยเร็วที่สุด
4. ทั้งสองฝ่ายแสดงความวิตก และเห็นความจำเป็นที่จะต้องไม่มีสงครามกลางเมืองในแกมพูชา ภายหลังการถอนทหารเสร็จสิ้น และแกมพูชาในอนาคตจะต้องมีเอกราช สันติภาพ เป็นกลางและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ดังนั้น จีนจึงสนับสนุนการปรองดองแห่งชาติโดยการจัดตั้งรัฐบาลเฉพาะกาลแกมพูชา 4 ฝ่าย ภายใต้การนำของเจ้านโรดม สีหนุ ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต้งแต่การถอนทหารเวียดนามจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเลือกตั้ง

²⁹ ประทุมพร วัชรเสถียร และไชยวัฒน์ คำชู, จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 188.

³⁰ “การประชุมสุดยอดจีน-โซเวียต ผลสำเร็จที่น่าจับตา,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 35,50 (21 พฤษภาคม 2532) : 27.

ทั่วไปในกัมพูชา แต่โซเวียตยังต้องการให้ชาวกัมพูชาแก้ไขปัญหภายใน และเตรียมการเลือกตั้งภายใต้การตรวจสอบจากนานาชาติด้วยตนเอง

5. ทั้งสองฝ่ายยินดีต่อการเจรจาระหว่างกัมพูชากับฝ่ายต่าง ๆ และพร้อมที่จะสนับสนุนข้อตกลงที่จะมีขึ้น รวมทั้งจะเคารพต่อผลการเลือกตั้งทั่วไป ส่วนเรื่องการให้ความช่วยเหลือกัมพูชาฝ่ายต่าง ๆ ทั้งสองฝ่ายเห็นว่าขณะที่มีการถอนทหาร ประเทศที่เกี่ยวข้องจะต้องค่อย ๆ ลดความช่วยเหลือทางทหารและยุทโธปกรณ์ที่สุด
6. ทั้งสองฝ่ายต้องการให้มีการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยปัญหากัมพูชาโดยเร็วที่สุด และย้ำการคงความพยายามในยุติปัญหาทางการเมือง ที่เป็นธรรมและสมเหตุสมผล รวมทั้งจะมีการเจรจากันต่อไปในประเด็นที่มีทัศนคติแตกต่างกัน

การที่สหภาพโซเวียตสามารถปรับความสัมพันธ์กับจีนเข้าสู่ระดับปกติในครั้งนี้ นับว่าเป็นครั้งแรกในรอบ 30 ปีที่มีการเจรจาระหว่างผู้นำทั้งสองประเทศหลังจากที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองตึงเครียดมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1950 เป็นต้นมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างประวัติศาสตร์หน้าใหม่ระหว่างสองชาติอย่างแท้จริง

3.1.1.4 บทบาทของจีนต่อเวียดนามในการถอนทหารออกจากกัมพูชา

จากการที่เวียดนามเข้าไปโค่นล้มรัฐบาลเขมรแดงในกัมพูชาในปี ค.ศ. 1978 ด้วยการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียตนั้น ได้ทำให้ความมั่นคงปลอดภัยของจีนทางด้านใต้ถูกกระทบกระเทือนอย่างมาก จีนได้พยายามดำเนินการแก้ไขปัญหากัมพูชาโดยเรียกร้องให้สหภาพโซเวียตยุติการสนับสนุนเวียดนามในกัมพูชา และให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้จีนต้องการให้กัมพูชามีเอกราช สันติภาพ เป็นกลาง และไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด พร้อมกับสนับสนุนเจ้านโรดม สีหนุ ให้เป็นผู้นำที่แท้จริงของกัมพูชาในอนาคต จีนไม่สนับสนุนให้เขมรแดงกลับมาใช้อำนาจในกัมพูชาอีก แต่ก็ไม่เห็นด้วยกับการตัดกัมพูชาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งออกไป ฝ่ายเขมรแดงและระบอบเฮง สัมริน จะไม่เป็นองค์ประกอบหลักในรัฐบาลใหม่ของกัมพูชา ซึ่งจีนก็ยังได้ให้การสนับสนุนการดำเนินการทางการเมืองของอาเซียนด้วยในการแก้ไขปัญหากัมพูชา³¹

³¹ ฉันทนิภา บุรุษพัฒน์, สหประชาชาติกับการฟื้นฟูสันติภาพและการจัดตั้งรัฐบาลในกัมพูชา, หน้า 112-113.

สำหรับกับปัญหาแก้มพูชา³² จีนไม่เพียงแต่กดดันเฉพาะสภาพโซเวียตเท่านั้น แต่ในอีกด้านหนึ่งจีนก็ได้กดดันเวียดนามด้วย โดยจีนได้มีการติดต่อกับเวียดนามมากขึ้น ในช่วงปลายปี ค.ศ. 1987 ซึ่งจีนถือว่าเป็นการเริ่มสนทนาระหว่างกัน จากการสนทนาดังกล่าวจีนเห็นว่าขั้นตอนในการประชุมปัญหาแก้มพูชาควรจัดให้มีการประชุมย่อยโดยอาเซียน เวียดนาม และแก้มพูชา 4 ฝ่าย เพื่อตกลงกันก่อน และให้มีการประชุมคณะมนตรีความมั่นคง ฯ คำประกันความตกลงของแก้มพูชาเรื่องเดียว แต่รูปแบบดังกล่าวจีนให้ความเห็นว่าหลายฝ่ายอาจจะไม่สามารถยอมรับได้ ในขณะเดียวกัน จีนยังคงเรียกร้องให้เวียดนามเจรจากับเจ้าน โรคม สีหนุ³² อย่างไรก็ตามก่อนหน้านี้จะมีการสนทนาปัญหาแก้มพูชา ระหว่างกัน เวียดนามได้ประกาศโดยออกเป็นมติของที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอินโดจีน ที่กรุงพนมเปญเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ.1985ว่าจะถอนทหารออกหมดภายในปี ค.ศ. 1990³³ จากการประกาศของเวียดนามดังกล่าวในเวลานั้นเป็นที่น่าสังเกตว่าอาจจะจะเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายการปฏิรูปของกอร์บาชอฟในการผ่อนคลายความตึงเครียดต่อระบบการเมืองระหว่างประเทศ นอกจากนี้ เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1986 รัฐบาลผสมแก้มพูชาประชาธิปไตยได้เสนอแผนสันติภาพ 8 ประการ เพื่อไขปัญหาแก้มพูชา โดยเสนอให้มีการเจรจาระหว่างรัฐบาลผสมแก้มพูชาประชาธิปไตยกับเวียดนาม ให้มีการหยุดยิงและการถอนทหารออกจากแก้มพูชาและให้มีการจัดตั้งรัฐบาลผสม 4 ฝ่าย ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ชาวแก้มพูชาเป็นผู้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาแก้มพูชา³⁴

อย่างไรก็ตาม ต่อการประกาศถอนทหารเวียดนาม จีนไม่เชื่อในความจริงจังของเวียดนามในการถอนทหาร ต่อมาจีนแถลงถึงแนวทางอันเป็นพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาแก้มพูชา เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1988 ดังนี้³⁵

1. ให้เวียดนามถอนทหารทั้งหมดออกจากแก้มพูชา โดยเร็วที่สุด โดยระยะเวลาการถอนทหารต้องเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย
2. ในระหว่างที่เวียดนามกำลังถอนทหารออกไป ให้ฝ่ายต่าง ๆ จัดตั้งรัฐบาลเฉพาะการ 4 ฝ่าย นำโดย เจ้าน โรคม สีหนุ และบุคคลที่จะเข้าร่วมรัฐบาลจะต้องได้รับการยอมรับจากฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

³² เรื่อง เดียวกัน, หน้า 113.

³³ เขียน ชีระวิทย์, เวียดนาม : สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 244.

³⁴ อรอนงค์ น้อยวงศ์, นโยบายต่างประเทศต่อแก้มพูชา สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (ค.ศ. 1980-1988) (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 119.

³⁵ ฉันทนิภา บุรพัฒน์, สหประชาชาติกับการฟื้นฟูสันติภาพ และการจัดตั้งรัฐบาลในแก้มพูชา, หน้า 112-114.

3. หลังจากการจัดตั้งรัฐบาลเฉพาะการแล้ว ให้ทุกฝ่ายระงับการเสริมสร้างกำลังทหาร และป้องกันมิให้กำลังทหารแทรกแซงการเลือกตั้งทั่วไปและกัมพูชาจะต้องปลอดจากการแทรกแซงจากภายนอกหรือการคุกคามด้วยกำลัง
4. ให้มีการควบคุมดูแลระหว่างประเทศที่เป็นไปได้และมีประสิทธิภาพต่อการถอนทหารเวียดนาม การรักษาสันติภาพในกัมพูชา และการเลือกตั้งเสรีในกัมพูชาและถ้าหากทุกฝ่ายบรรลุความตกลงในการแก้ไขปัญหาก็จะเข้าร่วมการค้าประกัน ข้อตกลงร่วมกับประเทศอื่น ๆ เพื่อให้กัมพูชาเป็นอิสระและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

จีนได้ยืนยันแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อผู้นำประเทศต่าง ๆ ที่ไปเยือนจีนตลอดมา และในการเจรจาปัญหากัมพูชากับโซเวียตด้วย จากแนวทางดังกล่าวนี้เองในเดือนเดียวกัน (เดือนกรกฎาคม) ปี ค.ศ. 1988 นาย เหงียน วัน ลินห์ (Nguyen Van Linh) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามได้เดินทางไปเยือนนายกอร์บาชอฟ ที่กรุง มอสโก (Moscow) เพื่อเจรจาทหารหรือปัญหาการถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชา ซึ่งผู้นำทั้งสองได้ออกแถลงการณ์ร่วมฉบับหนึ่ง โดยมีใจความสำคัญว่า “เวียดนามตกลงจะถอนทหารออกจากกัมพูชาก่อนสิ้นปี ค.ศ. 1989 หรือในช่วงไตรมาสแรกของปี ค.ศ. 1990”³⁶ ซึ่งการแถลงการณ์ร่วมฉบับนี้มีผลให้การเจรจาระหว่างโซเวียตและจีนเกิดขึ้นต่อกันในช่วงเวลาต่อมาอย่างที่ได้อ้างไว้แล้ว

ในขณะเดียวกัน จีนก็ยังได้แถลงแผนสันติภาพ 5 ประการ ในสหประชาชาติเมื่อวันที่ 28 กันยายน ค.ศ. 1988 โดยได้ใช้ข้อเสนอเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1988 เป็นพื้นฐาน แต่ในประเด็นการถอนทหารได้เรียกร้องให้เวียดนามแสดงตารางการถอนทหาร

อย่างไรก็ดี ปัญหากัมพูชาได้ถูกยกขึ้นในการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยปัญหากัมพูชา (PICC) ครั้งที่ 1 ที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม – 1 สิงหาคม ค.ศ. 1989 ซึ่งในการประชุมครั้งนี้จีนยังคงยึดมั่นในจุดยืนของตน โดยให้มีการจัดตั้งกลไกควบคุมระหว่างประเทศ เพื่อควบคุมการถอนทหารภายใต้การดูแลและสนับสนุนของสหประชาชาติ และให้มีการจัดตั้งรัฐบาลผสมเฉพาะการกัมพูชาที่ฝ่ายภายใต้การนำของเจ้านโรดม สีหนุ โดยให้เจ้านโรดม สีหนุมีอำนาจอย่างแท้จริง ในขณะเดียวกัน จีนได้แสดงจุดยืนชัดเจนมากขึ้น และพร้อมที่จะประนีประนอมในบางเรื่อง อาทิ ใน

³⁶ สีดา สอนศรี, นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า 312.

เรื่องการแบ่งสรรอำนาจในช่วงการเปลี่ยนแปลง ซึ่งยอมรับบทบาทของสุนเซน ว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลผสมเฉพาะการสี่ฝ่าย³⁷

ในระยะเวลาต่อมา ทำที่ของจีนต่อการถอนทหารของเวียดนามออกจากกัมพูชาก็ได้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น เมื่อคณะผู้แทนเวียดนามอันประกอบด้วย นาย เหงียน วัน ลินห์ เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม นายโคเม็ย นายกรัฐมนตรีเวียดนามและนายฟาม วันดง อดีตนายกรัฐมนตรียุคเวียดนาม ได้เดินทางไปเยือนจีนเมื่อวันที่ 3-4 กันยายน ค.ศ. 1990 ซึ่งทั้งสองฝ่ายตกลงยอมรับหลักการแก้ไขปัญหากัมพูชา ด้วยวิถีทางการเมืองโดยสมบูรณ์แบบของที่ประชุมสมัชชาถาวรของคณะมนตรีความมั่นคง ฯ (มติที่ประชุมครั้งที่ 4 ที่นครนิวยอร์ก เมื่อวันที่ 15 -16 พฤษภาคม ค.ศ. 1990) นอกจากนี้ จีน ได้ตกลงที่จะเปิดพรมแดนจีน-เวียดนาม ที่ด่านมิตรภาพ เพื่อให้ นักกีฬาชาวเวียดนามประมาณ 100 คน เดินทางไปร่วมแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ (Asian Games) ที่กรุงปักกิ่ง และในวันที่ 17 กันยายน 1990 นาย Vo NguYen Giap รองนายกรัฐมนตรีเวียดนามได้เดินทางไปร่วมในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์³⁸ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวนับได้ว่าเป็นก้าวสำคัญในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างจีน-เวียดนาม

จากการพบประเจรจาในการประชุมขอดจีน-เวียดนามครั้งนี้เอง ได้ส่งผลให้เกิดข้อตกลงปารีส เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 1991 กลุ่มกัมพูชาที่เป็นปฏิปักษ์กันเอง 4 กลุ่มกับประเทศอื่น ๆ อีก 19 ประเทศสามารถลงนามในสัญญาสันติภาพกันได้ และผลของการทำสัญญานี้ก็คือ การจัดตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติ (Supreme National Council-SNC) ขึ้นมา เพื่อเป็นการนำเอากลุ่มต่อต้านและกลุ่มรัฐบาลเดิมที่เคยรบราฆ่าฟันกัน ที่เป็นคอมมิวนิสต์มาร่วมกัน มีเจ้าสีหนุเป็นประมุข โดยมีระยะเวลาช่วงเปลี่ยนผ่านที่ให้สภาสูงแห่งชาติเป็นองค์กรที่ได้รับการรับรองว่ามีความชอบธรรมแต่ผู้เดียวที่ปกครองประเทศกัมพูชาไปเพื่อจัดการเลือกตั้งทั่วไประหว่างวันที่ 23-28 พฤษภาคม ค.ศ. 1993³⁹ ข้อตกลงดังกล่าวเป็นสาระสำคัญในการแก้ไขปัญหากัมพูชาอย่างสมบูรณ์แบบ เป็นการสิ้นสุดการเข้า

³⁷ นพพล คุณวิบูลย์, "การประชุมระหว่างประเทศ ณ กรุงปารีส: บันไดอีกขั้นหนึ่งในการแก้ไขปัญหากัมพูชา," สารธรรม 47 (10 กุมภาพันธ์ 2533): 97.

³⁸ Robert Delfs, "Carrots and Sticks," Far Eastern Economic Review (4 October 1990): 11.

³⁹ เจียน ชีระวิทย์ และ สุณัย ผาสุก, กัมพูชา ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ, (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 27.

ไปพิทักษ์กัมพูชาโดยเวียดนามอย่างเป็นทางการ ข้อตกลงนี้เป็นผลพวงอันสำคัญโดยความร่วมมือของนานาชาติภายใต้ร่มธงสหประชาชาติได้สร้างโอกาสของการปรองดองกันในกัมพูชา⁴⁰

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าการเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไป กัมพูชาเปลี่ยนแปลงเช่นกันหลังยุคสงครามเย็น แต่ที่สำคัญได้ทำให้สภาพการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากที่เคยตึงเครียดกลับมาสู่สภาวะปกติระหว่างกัน ซึ่งเป็นการเอื้อต่อการติดต่อค้าขายและดำเนินความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้อย่างแท้จริงหลังยุคสงครามเย็น

3.1.2 ปัจจัยสภาพแวดล้อมในประเทศ

3.1.2.1 ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจของลาว

ภายหลังที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาวประสบความสำเร็จในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเข้าสู่ระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ นับตั้งแต่วันที่ 2 ธันวาคม 1975 โดยสถาปนาเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่ชัยชนะของพรรคดังกล่าวก็ได้มาด้วยความยากลำบาก ซึ่งต้องแลกด้วยชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนลาวชาวผู้เสียสละทั้งชาติ อันเนื่องมาจากสงครามการต่อสู้กู้เอกราชจากประเทศมหาอำนาจ ฝรั่งเศส สหรัฐฯ ฯลฯ ที่ดำเนินมายาวนานกว่า 3 ทศวรรษบาดแผลจากสงครามนี้เองที่ทำให้ลาวมีความจำเป็นฟื้นฟูและขยายเศรษฐกิจของประเทศเป็นการด่วน ดังนั้น นโยบายทางด้านเศรษฐกิจของลาวในระยะแรก (ปี ค.ศ. 1975-1977) ก็คือ การปรับปรุงและสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจที่ละก้าว สร้างพื้นฐานวัตถุ และวิทยาการตามแบบสังคมนิยม เพราะพื้นฐานเศรษฐกิจของลาวที่ยังล้าหลังมาก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการปลุกกระดมประชาชนทั่วประเทศ เสริมสร้างการผลิต ฟื้นฟูและขยายเศรษฐกิจ เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนบรรเทาผ่านพ้นวิกฤติ และได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นทีละก้าว⁴¹

จากการปฏิบัติตามแนวทางนโยบายของรัฐบาลดังกล่าว ปรากฏว่าโดยภาพรวมลาวประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ว่าไว้ (ยกเว้นด้านการเกษตร) ไม่ว่าจะเป็น ด้านอุตสาหกรรม คมนาคมขนส่ง การศึกษา วัฒนธรรม สาธารณสุข ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ด้านการเกษตรของลาวกับ

⁴⁰ วัชรินทร์ ยงศิริ, "ประชาธิปไตยแบบกัมพูชา," ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระบวนการเป็นประชาธิปไตยและการเมืองสมัยใหม่, อุกฤษณ์ ปัทมานันท์ และพรพิมล ศรีไชเวติ, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 193-194.

⁴¹ สุนเด โททิสาน, ประวัติศาสตร์ลาว(จากโบราณถึงปัจจุบัน) (เวียงจันทน์: โรงพิมพ์กระทรวงแสดงข้าวและวัฒนธรรมลาว, 2000), หน้า 1088.

ล้มเหลวอย่างมาก ซึ่งการเกษตรถือเป็นพื้นฐานสำคัญของประชาชนลาวทั้งประเทศ โดยเฉพาะการผลิตข้าวตกต่ำอย่างมากในปี ค.ศ. 1977 ถึงแม้ว่าในปีแรก(ค.ศ. 1976) ของการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวจะสามารถผลิตข้าวได้ 700,000 ตัน ซึ่งเกินระดับภาคหมายที่วางไว้⁴² ในขณะที่การผลิตข้าวในปี ค.ศ. 1977 มีประมาณ 530,000 ตัน⁴³ การที่ผลผลิตข้าวตกต่ำอย่างนี้ก็เพราะปัญหาภัยแล้งอย่างรุนแรง โดยพื้นที่เขตนครเวียงจันทน์และภาคใต้มีปริมาณฝนตกลงมากถึงร้อยละ 50 และ 75 ตามลำดับ ยังผลให้การเก็บเกี่ยวพืชผลในภาคกลางในเดือนกันยาได้เพียงร้อยละ 40 ของปีที่ผ่านมา และในภาคใต้เก็บเกี่ยวได้ต่ำกว่าร้อยละ 95 ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนข้าวถึง 367,500 ตัน⁴⁴

จากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้รัฐบาลลาวเห็นความจำเป็นในการพัฒนาการเกษตรมากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหการเกษตรรัฐบาลจึงจำเป็นต้องเอาชนะระบบการผลิตแบบเก่าให้ได้โดยเร็วที่สุด โดยได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตและบริการสู่ระบบสังคมนิยม ซึ่งมองว่าในระบบเกษตรกรรมของลาวแบบเก่า ชวนาซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านจะทำนาในที่ดินของตนเองโดยอาศัยกรรมวิธีดั้งเดิมที่ทำกันมานานหลายร้อยปี ที่อาศัยแรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก ที่สำคัญคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาเพื่อใช้สำหรับบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ถ้าผลิตผลมากเกินความต้องการบริโภคในครอบครัวจึงนำไปขายในตลาดในเมือง ดังนั้น การเกษตรจึงมีลักษณะเพื่อการยังชีพมากกว่าเพื่อการค้าขายและการสะสมทุน นอกจากนี้ ชวนาส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือและมีรายได้น้อยหรือยากจน การสาธารณสุขไม่ดี และอายุโดยเฉลี่ยของประชาชนอยู่ในเกณฑ์ต่ำเหมือนประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ

จากสภาพดังกล่าว วันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1978 รัฐบาลได้ออกแผนการพัฒนา 3 ปีแห่งรัฐ (ค.ศ. 1978-1980) โดยวางหน้าที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม⁴⁵ ในขณะเดียวกันก็ให้มีการดำเนิน “สามปฏิวัติ” ไปพร้อม ๆ กัน คือ การปฏิวัติในความสัมพันธ์ทางการผลิต การปฏิวัติในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งการปฏิวัติทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นสิ่งสำคัญแก่การปฏิวัติด้านอุดมการณ์และวัฒนธรรมเป็นปัจจัยนำ โดยนายไกสอน พมวิหาร นายกรัฐมนตรีลาวได้กล่าวว่า “การสร้างระบบสังคมนิยมไม่เพียงแต่มุ่งสร้างความสัมพันธ์ในระบบการผลิตใหม่และพลังใหม่ แต่ยังต้องสร้าง... คนสังคมนิยมแบบใหม่ด้วย”⁴⁶

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า1089-1092.

⁴³ อนินทร์ พุฒิชัย, ความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ “ภายใต้จินตนาการใหม่” ค.ศ. 1986-2000, หน้า 56.

⁴⁴ “Laos” FEER, Asia yearbook 1978, pp.224

⁴⁵ สุนัด โพธิ์สาน, ประวัติศาสตร์ลาว(จากโบราณถึงปัจจุบัน), หน้า 1093.

⁴⁶ สุรชัย สิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว, หน้า 137.

แผนพัฒนาฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นก้าวที่สำคัญอย่างยิ่งของรัฐบาลลาวในการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่มีการวางแผนโดยส่วนกลาง (Central-planned Economy) และสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบสังคมนิยมขึ้นใหม่ โดยในภาคเกษตรรัฐบาลได้รณรงค์ให้เกษตรกรทั่วประเทศจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรแบบนารัฐ-นารวม (Collectivized Agriculture) อันเป็นการผลิตแบบขนาดใหญ่ที่มีระบบการจัดการแลกเปลี่ยนแรงงานและการใช้เครื่องมือการผลิตร่วมกัน ส่วนภาคอุตสาหกรรมการค้า ได้มีการจัดตั้งสหกรณ์การค้าและร้านขายสินค้าของรัฐ เพื่อกำจัดผู้ค้าคนกลาง ผูกขาดการค้าทั้งการค้าภายในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ และยังได้จัดตั้งธนาคารแห่งรัฐขึ้นเพื่อคอยควบคุมทางการเงิน การคลัง เพื่อบริหารเศรษฐกิจแห่งชาติทั้งหมด โดยส่วนกลาง⁴⁷

ฉะนั้น เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 1978 นายกรัฐมนตรีไกสอนได้เริ่มพูดถึงผลดีของการทำนารวม โดยให้เหตุผลว่า “การระดมคนนับหมื่นสามารถเอาชนะอุปสรรคความแห้งแล้งโดยการขุดคลองส่งน้ำไปสู่เขตที่แห้งแล้งได้ ถ้าปลูกระดมคนทั้งพรรค ทั้งกองทัพ ทั้งประเทศ ย่อมเอาชนะการผลิตในปี ค.ศ. 1978 ได้” จุดเริ่มต้นคือ การร่วมมือร่วมแรงจัดตั้งเป็นสหกรณ์ จึงนำไปสู่การเพิ่มผลิตทางเกษตร⁴⁸

อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ของการจัดตั้งระบบสหกรณ์รวมหมู่ในระยะเพียงหนึ่งปีคือผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะข้าวได้ลดต่ำลงอย่างมากแทนที่จะเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากในเดือนกันยายน ค.ศ. 1978 เกิดอุทกภัยในลาวอย่างหนักทำให้ข้าวถูกน้ำท่วมเสียหายถึง 125,000 ตัน⁴⁹ ประกอบกับ ปลายปี ค.ศ. 1977 ประชาชนลาวได้อพยพหนีออกนอกประเทศเพิ่มมากขึ้นจากเดือนละ 1,000 คน เป็นเดือนละ 1,500 -1,700 คน ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผลผลิตข้าวลดลงไปด้วย⁵⁰ ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลบางส่วนก็ปฏิบัติงานสับสน ไม่เป็นธรรม และขบวนการต่อต้านรัฐบาลลาวก็ได้พยายามแทรกซึมบ่อนทำลาย อันเป็นสาเหตุทำให้ชาวนามีความเข้าใจสับสนและคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับนโยบายการจัดตั้งสหกรณ์รวมหมู่ของรัฐบาล จนนำไปสู่ความไม่พอใจของชาวนาบางส่วน

⁴⁷ อนินทร์ พุฒิชัยติ, ความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ “ภายใต้จินตนาการใหม่” ค.ศ. 1986-2000, หน้า 38-39.

⁴⁸ Grant Evans, Agrarian Change in Communist Laos (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1988), pp. 29.

⁴⁹ สุรชัย สิริไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว, หน้า 158.

⁵⁰ Mac Alister Brown and Joseph J. Zasaloff, “Laos 1977: the Realities of independent,” Asian Survey (February 1978): 165.

ตารางที่ 3.3

สถิติการหลบหนีของประชาชนลาวออกนอกประเทศสู่ค่ายอพยพ
ในจังหวัดหนองคายและอุบลราชธานี (หน่วย: คน)

จังหวัด/ปี	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
หนองคาย	1,679	8,210	16,194	25,049	31,427	27,261	6,657
อุบลฯ	448	5,286	10,000	37,211	28,552	19,142	9,450
รวม	2,127	13,496	26,194	62,260	59,979	46,403	16,107

ที่มา : UNHCR, Bangkok, Thailand อ้างถึงใน Grant Evans, *Agrarian Chang in Communist Laos*, (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1988), pp. 46

จากสภาพดังกล่าว ในเดือนกรกฎาคม 1979 รัฐบาลลาวได้สั่งห้ามมิให้มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรเพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งมีประมาณ 2,500 แห่ง⁵¹ โดยได้ระบุสาเหตุการหยุดยั้งการก่อตั้งสหกรณ์แห่งใหม่ในคำแถลงการณ์ของพรรคว่า ศัตรูได้ฉวยโอกาสหิบบิดอ่อนของการรณรงค์นโยบายสหกรณ์มาโจมตีรัฐบาล “... โดยการแทรกซึมเข้าไปสหกรณ์และก่อความสับสนในหมู่ชาวนา บ่อนทำลายพรรคและนโยบายของรัฐบาล ก่อความมั่นคงของชนบท ด้วยเหตุนี้ประชาชนและชาวนาจึงไม่พอใจและไม่มีความสุข และส่งผลกระทบต่อการผลิต... บางคนได้ละทิ้งไร่นาของตนไปทำอาชีพอื่นหรือขายหรือหลบหนีออกนอกประเทศ จึงกลายเป็นปัญหาเร่งด่วนที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายในระยะยาวได้ ถ้าไม่แก้ไขอย่างเร่งด่วนอย่างมีประสิทธิภาพ มันจะไม่เพียงมีผลต่อการผลิตการเกษตรและความเป็นอยู่ของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นอันตรายต่อการเมืองด้วย... ดังนั้น ถ้าใครเข้าร่วมสหกรณ์แล้วอยากถอนตัวก็ให้ถอนตัวออกได้ เพราะนโยบายไม่มีการบีบบังคับ...”⁵²

อย่างไรก็ดี จากปัญหาดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนอาหารและสินค้าบริโภคอุปโภค จนทำให้รัฐบาลลาวต้องเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการประกาศ “ข้อมติที่ 7” (Resolution VII) โดยมีสาระสำคัญคือ⁵³

⁵¹ สุรัชย์ ศิริไกร, *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว*, หน้า 168.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 164.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 170.

1. รัฐบาลรับซื้อสินค้าข้าวและพืชผลเกษตรต่าง ๆ จากเกษตรกรในราคาที่สูงขึ้น 300-500% (เพื่อให้สินค้าเกษตรมีราคาสูงเกือบเท่ากับราคาสินค้าในประเทศไทย เพื่อป้องกันการลักลอบนำสินค้าออกนอกประเทศ)
2. รัฐบาลขึ้นราคาสินค้าขายปลีกที่ขายให้แก่ประชาชน 200-400% เพื่อลดภาระการอุดหนุนราคาสินค้าที่รัฐบาลต้องแบกรับ และเพื่อจะมีรายได้และสามารถแข่งขันทำการค้ากับภาคเอกชนได้ต่อไป
3. ลดค่าเงินกีบ 75% จาก 4 กีบ เป็น 10 กีบต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐ
4. อนุญาตให้ชาวนาขายผลผลิตในตลาดเสรีได้
5. อนุญาตให้เอกชนทำการค้าได้
6. เพิ่มเงินเดือนการราชการทั่วประเทศ 170%
7. ลดภาษีสินค้าเกษตรลงและปรับปรุงวิธีการจัดเก็บภาษีใหม่ให้ง่ายต่อการจัดเก็บของเจ้าหน้าที่(และเจ้าหน้าที่รัฐบาลยังได้ยุติการเร่งรัดหนี้สินต่าง ๆ ที่ประชาชนเป็นหนี้รัฐบาลอยู่และไม่อาจจ่ายได้จริง ๆ)

นอกจากการค้าโดยเอกชนแล้ว รัฐบาลยังสนับสนุนการจัดตั้งสหกรณ์การค้า (Trading cooperatives) เพื่อให้เป็นหน่วยงานการค้าที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการแข่งขันในตลาด ทั้งนี้โดยรัฐบาลไม่เข้าไปแทรกแซงหรือบีบบังคับเพื่อมิให้เกิดการขาดแคลนสินค้าทั้งสินค้าอาหารและสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งจะทำให้ปัญหาความมั่นคงหมดไปด้วย เป้าหมายสำคัญของรัฐบาลในขณะนั้นคือการกระจายสินค้าภายในประเทศอย่างทั่วถึงทั้งในเมืองและชนบท เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างเกษตรกรและชาวนา โดยมีพ่อค้าเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ทั้งสองกลุ่มนี้ องค์การการค้าของรัฐบาลจะช่วยทำหน้าที่รักษาระดับราคาที่ยุติธรรมเพื่อให้ชาวนาเกิดความพอใจและยอมจำภาษีแก่รัฐบาล

ผลจากการหันไปสนับสนุนมาตรการการค้าดังกล่าว ประกอบกับได้รับการช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียต เวียดนาม และประเทศต่าง ๆ รวมทั้งการปรับปรุงระบบชลประทาน ทำให้การผลิตข้าวเพิ่มสูงขึ้น จากปี 1979 ลาวสามารถปลูกข้าว 920,000 ดัน และมีปริมาณเพิ่มขึ้นอีกในปี ค.ศ. 1980 โดยสามารถผลิตข้าวได้ประมาณ 1,053,000 ดัน ทำให้ลาวมีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคอย่าง

มาก⁵⁴ ในขณะเดียวกัน เศรษฐกิจเริ่มถดถอยเพราะการค้าภายในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น

ตารางที่ 3.4

ปริมาณการผลิตข้าวของลาว(ค.ศ. 1975-1980)

(หน่วย: พันตัน)

ปี	1975	1976	1977	1978	1979	1980
พันตัน	910	858	530	830	920	1053

- ที่มา: 1. ปริมาณการผลิตข้าวในปี ค.ศ. 1975-1977 : Quarterly Economic Review Indochina, 2 nd, Quarter 1982, London, pp. 12 อ้างถึงใน สุรัชย์ สิริโกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว, หน้า 184
2. ปริมาณการผลิตข้าวในปี ค.ศ. 1978-1980: สุนด โททิสาน, ประวัติศาสตร์ลาว(จากโบราณถึงปัจจุบัน), หน้า 1094-1095.

ตารางที่ 3.5

มูลค่าสินค้าเข้าและสินค้าออก

(หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

ปี	1975	1976	1977	1978	1979	1980
สินค้าเข้า	30.0	42.0	59.1	76.3	94.3	130.1
สินค้าออก	4.2	7.5	9.6	11.8	35.2	30.5
อัตราการชำระหนี้	8.9%	13%	16%	17%	7%	5%

ที่มา: รัฐบาลลาว อ้างถึงใน สุรัชย์ สิริโกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว, หน้า 184

สินค้าส่งออกที่สำคัญได้แก่ ไม้ซุง ดีบุก กาแฟ ผลิตภัณฑ์ไม้ และไฟฟ้า เป็นต้น ส่วนสินค้าเข้าที่สำคัญของลาวได้แก่ สินค้าประเภทอาหาร เครื่องจักรยนต์ต่าง ๆ ยานพาหนะ น้ำมันปิโตรเลียม เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทโลหะต่าง ๆ ซึ่งมีมูลค่าสูงกว่าสินค้าส่งออกของลาว ลาวจึงขาดดุลการค้าเป็นมูลค่าสูงทุกปี และต้องอาศัยความช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งในรูปของสินค้า บริการ เงินให้เปล่าและเงินกู้⁵⁵

⁵⁴ สุนด โททิสาน, ประวัติศาสตร์ลาว(จากโบราณถึงปัจจุบัน), หน้า 1094-1095 .

⁵⁵ สุรัชย์ สิริโกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว, หน้า 185.

อย่างไรก็ตาม เมื่อมองโดยภาพรวมแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจของลาวแผนการ 3 ปีแห่งรัฐ (ปี ค.ศ. 1978-1980) ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะปัญหาภายในประเทศดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ประกอบกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจลาวยังถูกระทบกระเทือนจากปัจจัยภายนอก จากรณีความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับเวียดนาม และความขัดแย้งจีนกับเวียดนาม ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างลาวกับจีนและประเทศไทยเสื่อมทรามลงอย่างมาก ประเทศจีนรวมทั้งประเทศตะวันตกลดความช่วยเหลือแก่ลาว ขณะที่ไทยซึ่งเป็นคู่ค้าที่สำคัญของลาวก็ใช้ข้ออ้างเรื่องความขัดแย้งตามพรมแดนทำการปิดพรมแดน เพื่อเป็นการปิดล้อมเศรษฐกิจของลาว ซึ่งส่งผลให้ลาวได้รับความเดือนร้อนทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น⁵⁶

ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว พรรคและรัฐบาลลาวจึงได้วางแผนการ 5 ปีแห่งรัฐครั้งแรกในเดือน มกราคม ปี ค.ศ. 1981 ซึ่งในการประชุมใหญ่ครั้งที่ III ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ก็ได้รับรองแนวทางอันเป็นพื้นฐาน หน้าที่ และจุดประสงค์ของแผนการขยายเศรษฐกิจ และสังคม 5 ปีแห่งรัฐครั้งที่หนึ่ง (1981-1985) ก็คือ ให้กลุ่มตนเองในด้านเสบียงอาหาร และให้มีสำรองไว้รวมทั้งเป็นสินค้าส่งออกที่มีคุณค่าจำนวนหนึ่ง เพื่อให้ชีวิตการเป็นอยู่ทางด้านวัตถุ และวัฒนธรรมของประชาชนสูงขึ้นเป็นลำดับ...⁵⁷

ผลจากการดำเนินการตามแผนการแห่งรัฐ 5 ปี ในปีแรก (ปี ค.ศ. 1981) สามารถผลิตข้าวได้ 1,154,000 ตัน นับว่าเป็นปีที่สองที่ชาวนาลาวสามารถผลิตข้าวได้สูงเป็นประวัติการณ์ ทำให้คำขวัญ “พึ่งตนเอง ช่วยตนเองทางด้านเสบียงอาหาร” ปรากฏผลเป็นจริง และเป็นปีแรกที่ลาวไม่ได้ใช้เงินตราต่างประเทศไปซื้อข้าวจากต่างประเทศเข้ามา⁵⁸ การที่ลาวสามารถผลิตข้าวเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากอากาศดี มีการเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกอีกหนึ่งในสาม พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าตัว และมีการใช้เครื่องจักรเพิ่มขึ้นเป็น 5 เท่า⁵⁹ จึงทำให้ลาววางแผนการเพิ่มการผลิตข้าว โดยให้ความสำคัญต่อการเพิ่มพื้นที่ชลประทานและการใช้ปุ๋ยมากขึ้นในอนาคต เพราะด้านการเกษตรกรรมคือหัวใจหลักของประเทศลาว ซึ่งเห็นได้จากด้านการเกษตรสามารถสร้างรายได้ถึง 76% ของรายได้เศรษฐกิจแห่งชาติ ในปี ค.ศ. 1983 แม้ว่าในปี ค.ศ. 1982 ผลผลิตข้าวจะได้ 1,092,400 ตัน เนื่องจากดินฟ้าอากาศไม่แน่นอน ประกอบกับปัญหาความไม่สงบทั้งภายในและภายนอก ในขณะเดียวกันในปี ค.ศ. 1983 การผลิตข้าวยังคงต่ำลงไปอีก เพราะอากาศทางเหนือหนาวจัดและเกิดภัยแห้งแล้งทั่วประเทศ ทำให้สามารถผลิตข้าวได้เพียง 1,001,400 ตัน เป็นเหตุทำให้ลาวจำเป็นต้องซื้อข้าวมาจาก

⁵⁶ ดูรายละเอียดใน Grant Evans, *Agrarian Change in Communist Laos*, pp. 18-24.

⁵⁷ สุเนต โททิสาน, *ประวัติศาสตร์ลาว* (จากโบราณถึงปัจจุบัน), หน้า 1099-1100.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

⁵⁹ *Asia 1983 yearbook*, pp. 189.

ต่างประเทศจำนวนหนึ่ง ส่วนในการผลิตข้าวในปี ค.ศ. 1984 และ ค.ศ. 1985 ได้ 1,321,196 ตัน และ 1,400,000 ตัน ตามลำดับ ในขณะที่เดียวกันก็ได้จัดตั้งสหกรณ์การเกษตรรุ่นใหม่ ซึ่งจำนวนสหกรณ์การเกษตรได้เพิ่มขึ้น จากปี 1981 มีจำนวนทั้งหมด 1,969 แห่ง มาถึงปี ค.ศ. 1985 มีจำนวนทั้งหมดทั่วประเทศ 3,420 แห่ง⁶⁰

ตารางที่ 3.6

สถิติการเพิ่มขึ้นของสหกรณ์การเกษตรในลาว

(หน่วย: แห่ง)

ปี	1981	1982 *	1983	1984	1985
แห่ง	1,969	1,943	2,113	2,516	3,420

ที่มา: สุนเด โททิสาน, ประวัติศาสตร์ลาว(จากโบราณถึงปัจจุบัน), หน้า 1102.

* ปีที่สหกรณ์การเกษตรลดลง.

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลจะส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรโดยอาศัยความสมัครใจ พร้อมทั้งอนุญาตให้ประชาชนหรือภาคเอกชนทำธุรกิจการค้าได้ในขอบเขตที่รัฐบาลกำหนด แต่เศรษฐกิจของลาวก็กระเตื้องขึ้น ไม่มากเพราะแม้ผลผลิตด้านการเกษตรจะเพิ่มสูงขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ส่วนในด้านอุตสาหกรรมการผลิต ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐวิสาหกิจ ก็ต้องประสบกับการขาดทุนที่ส่งผลให้รัฐต้องเสียบประมาณจำนวนมหาศาลเพื่อเข้าถือฤรัฐวิสาหกิจเหล่านั้น อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การขาดดุลงบประมาณของรัฐเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การขยายการค้ากับต่างประเทศก็ทำให้ลาวต้องประสบกับการขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้น เพราะรายได้หลักจากภายนอกยังคงเป็นรายได้จากการขายกระแสไฟฟ้าและผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ แต่ปริมาณการนำเข้าสินค้าที่จำเป็นต่าง ๆ กลับเพิ่มขึ้น ราคาสินค้าจึงเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ⁶¹

⁶⁰ สุนเด โททิสาน, ประวัติศาสตร์ลาว(จากโบราณถึงปัจจุบัน), หน้า 1101-1102.

⁶¹ อนินทร์ พุฒิชัย, ความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ "ภายใต้จินตนาการใหม่" ค.ศ. 1986-2000, หน้า 58-59.

ตารางที่ 3.7
ดัชนีบ่งชี้สถานะเศรษฐกิจลาว ปี ค.ศ. 1980-1985

รายการ/ปี	1980	1981	1982	1983	1984	1985	หน่วย
มูลค่าส่งออก	28	23	40	41	44	54	ล้าน US \$
มูลค่านำเข้า	92	110	132	150	162	193	ล้าน US \$
ดุลการค้า	-64	-87	-92	-109	-118	-139	ล้าน US \$
ดุลงบประมาณ	-1,029	-967	-2,720	-3,200	-3,437	-9,339	ล้านกีบ
อัตราแลกเปลี่ยน	10	30	35	35	35	95	Kip/\$
ดัชนีราคาผู้บริโภค	170	206	296	389	594	982	มิ.ย.79=100

ที่มา: ADB, *Key Indicator of Developing Asian and Pacific Countries*, vol.28, Economic and Development Resource Center, 1997, pp. 178-185. อ้างถึงใน อนินทร์ พุฒิชัยติ, *ความสัมพันธ์เงินโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ “ภายใต้จินตนาการใหม่” ค.ศ. 1986-2000*, หน้า 59.

จากสภาพดังกล่าวนี้ ถึงแม้ว่าแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งรัฐ 5 ปีฉบับที่ 1 (ค.ศ. 1981-1985) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวก็ยังคงถูกจัดให้เป็น 1 ใน ประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด และยากจนที่สุด ดังนั้น ในกองประชุมใหญ่ครั้งที่ IV ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 1986 ได้กล่าวว่า “การที่เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ-สังคมในประเทศลาว 10 กว่าปีที่ผ่านมา เพราะพื้นฐานเศรษฐกิจของของลาวยังต่ำลงที่สุด ระดับความรู้ วัฒนธรรมของประชาชนลาวก็ยังต่ำมาก รากฐานทางวัตถุและเทคนิควิทยาการก็ยังไม่มื่อะไรมากนัก งบประมาณไม่เพียงพอ ข้าราชการ และสมาชิกพรรคจำนวนหนึ่งยังไม่มี ความรู้เพียงพอในการจัดสรรทางด้านเศรษฐกิจ ยิ่งไปกว่านั้น ในขบวนวิวัติแห่งการสร้างสรรค์สังคมนิยมยังได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ตัวกันศัตรูทั้งภายในและภายนอกประเทศ ก่อความไม่สงบและทำลายเรดตลอดมา ซึ่งเป็นเหตุทำให้ชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนได้รับความยุ่งยาก โดยเฉพาะปริมาณสินค้าของรัฐและสหกรณ์รวมหมู่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ทั่วประเทศ ที่สำคัญประชาชนตามเขตภูคอยและเขตห่างไกลความเจริญ แต่ในด้านป้องกันชาติ ป้องกันความสงบสามารถทำได้ดี โดยเฉพาะ การรักษาอำนาจอธิปไตยและผืนแผ่นดินอันครบถ้วน รักษาความสงบทางการเมือง และความเรียบร้อยทางสังคม ซึ่งทำให้การดำรงชีวิตของประชาชนมีความปลอดภัยอย่างดี ..”⁶²

⁶² เอกสารของกองประชุมใหญ่ครั้งที่ IV ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว 1986, หน้า 13-27.

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเศรษฐกิจของลาวที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ภายใต้งานนำของท่าน โกวฮาน พมวิหาร ก็ได้ปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ด้วยการปรับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจจากระบบสังคมนิยมสู่ระบบกลไกตลาด หรือที่เรียกว่านโยบาย “จินตนาการใหม่” (New Thinking)

3.1.2.2 แนวทางการดำเนินการปฏิวัติ 3 ประการ

1. การปฏิวัติทางด้านความสัมพันธ์การผลิต

การสร้างความสัมพันธ์การผลิตใหม่ คือ ดำเนินการล้มเลิกความสัมพันธ์การผลิตแบบทุนนิยม และขยายความสัมพันธ์การผลิตแบบสังคมนิยมอย่างค่อยเป็นค่อยไปด้วยวิธีการวางแผนการจัดตั้งสหกรณ์เกษตร หรือรวบรวมเอาการผลิตขนาดเล็กเข้าด้วยกัน แล้วก้าวไปทำการผลิตขนาดใหญ่ที่มีประสิทธิภาพสูง และเปลี่ยนรูปกรรมสิทธิ์เอกชนเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสังคมหรือของรัฐ เพื่อให้การชู้ตริระหว่างคนกับคนในกระบวนการผลิตให้วันลดน้อยถอยลง

ปัญหาสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิตใหม่คือ การเปลี่ยนรูปแบบกรรมสิทธิ์จากเอกชนทุนนิยมให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสังคมนิมนั้นเอง เพราะว่ากรรมสิทธิ์เอกชนทุนนิยมเป็นพื้นฐานให้แก่การชู้ตริระหว่างคนกับคน ฉะนั้น เพื่อให้การชู้ตริหมดไปจากสังคมจึงจำเป็นต้องล้มล้างระบอบกรรมสิทธิ์ทุนนิยม แล้วสร้างรูปแบบกรรมสิทธิ์ใหม่ทดแทน ซึ่งก็คือ รูปแบบกรรมสิทธิ์สังคมนิยม อันประกอบด้วยกรรมสิทธิ์ของรัฐและสหกรณ์

2. การปฏิวัติทางด้านวิทยาศาสตร์

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของการปฏิวัติ 3 ประการ คือ การปฏิวัติทางด้านวิทยาศาสตร์ ที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้ถือเป็นปัญหาสำคัญที่สุดที่จะต้องให้ความใส่ใจเป็นพิเศษเพราะว่าวิทยาศาสตร์เทคนิคเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการสร้างพื้นฐานทางด้านวัตถุเทคนิคของสังคมนิยม

การปฏิวัติทางด้านวิทยาศาสตร์เทคนิคหรือการสร้างพื้นฐานวัตถุเทคนิค นั้น แต่ละประเทศเริ่มด้วยระดับสูงหรือต่ำที่แตกต่างกัน บางประเทศที่ขยายตัวสูงแล้ว การสร้างพื้นฐานทางด้านวัตถุเทคนิคของสังคมนิยม ก็เริ่มต้นด้วยระดับสูงและสามารถบรรลุเป้าหมายได้ในเวลาสั้นกว่า แต่สำหรับประเทศลาว การสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีของสังคมนิยม เริ่มจากระดับต่ำ คือเริ่มจาก โรงจักร โรงงานเก่า ถ้ำสมัย และมีจำนวนน้อย ส่วนในภาคการเกษตรยังล่าหลัง เป็นการผลิตแบบธรรมชาติ ฉะนั้น

การสร้างพื้นฐานทางด้านวัตถุเทคนิค จึงต้องใช้เวลายาวมาก และต้องดำเนินตามแนวทางของพรรค คือ “เอาการขยายเกษตรกรรมและป่าไม้เป็นพื้นฐาน เพื่อขยายอุตสาหกรรม สมทบการขยายเกษตรกรรม และป่าไม้กับอุตสาหกรรมอย่างสมส่วนในแต่ละก้าว ถือสำคัญการขยายอุตสาหกรรมหนักที่จำเป็นและมีผลประโยชน์ให้แก่การส่งเสริมเกษตรกรรม ป่าไม้ และอุตสาหกรรมเบา” ซึ่งหมายความว่า ตามทฤษฎีการผลิตซ้ำของมาร์กซ์กล่าวในตอนหนึ่งว่า การผลิตปัจจัยการผลิต ต้องขยายตัวเร็วกว่าการผลิตปัจจัยการบริโภค ซึ่งเกษตรกรรมส่วนใหญ่ก็คือการผลิตปัจจัยการผลิตด้วย เพราะเกษตรกรรมก็ได้ผลิตวัตถุดิบให้แก่อุตสาหกรรมจำนวนหนึ่ง ฉะนั้น พรรคประชาชนปฏิวัติลาวจึงได้วางแนวทางเพื่อนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปใช้ในแขนงเกษตรกรรม เพื่อให้ภาคเกษตรกรรมขยายตัว แล้วนำเอาผลิตภัณฑ์จากภาคเกษตรมาแก้ไขปัญหาคืออื่น ๆ เช่น ปัญหาเสบียงอาหารที่ขาดแคลนอยู่และปัญหาวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรม พร้อมทั้งแก้ไขปัญหาค้นคว้าให้แก่การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แต่ละระดับทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของลาวในทศวรรษ 1970 นั้น ถ้าหลังมาก ฉะนั้นในก้าวแรกจึงได้มีการรณรงค์ให้ใช้เทคโนโลยีแบบผสมผสาน เช่น การใช้เครื่องมือทุกอย่างที่มีอยู่บวกกับเครื่องจักรขนาดเล็ก พร้อมทั้งใช้ความชำนาญของเกษตรกรในการผลิต หมายความว่า เป็นการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากระดับต่ำเพื่อก้าวไปสู่ระดับสูง

3. การปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรมและแนวความคิด

การปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรมและแนวความคิด พรรคประชาชนปฏิวัติลาวมีความมุ่งหวังอยากให้ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับเส้นทางก้าวสู่สังคมนิยมและมีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น จึงมีแผนนโยบายรณรงค์ให้ประชาชนมีความตั้งใจศึกษาลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ถือเอาลัทธิมาร์กซ์-เลนิน เป็นพื้นฐานทางด้านแนวคิด พรรคประชาชนปฏิวัติลาวมีความมุ่งหวังอยากให้คนมีความเข้าใจเกี่ยวกับเส้นทางก้าวสู่สังคมนิยมและมีระดับความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น จึงมีแผนนโยบายรณรงค์ให้ประชาชนมีความตั้งใจศึกษาลัทธิมาร์กซ์-เลนิน เป็นพื้นฐานทางด้านแนวความคิดและให้ทุกคนตั้งใจศึกษาหาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับแขนงอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถในการพัฒนาประเทศให้กลายเป็นสังคมนิยมโดยเร็ว

การปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรมและแนวความคิดคือหนึ่งในบรรดา 9 กฎเกณฑ์ของการปฏิวัติและการสร้างสังคมนิยม ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคกรรมกรสากลในทั่วโลกได้สรุปไว้ในปี ค.ศ. 1957 จากทฤษฎีและประสบการณ์ที่ผ่านมา ฉะนั้น ถ้าประเทศใดหากเดินตามเส้นทางสังคมนิยมต้องได้ดำเนินการปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรมและแนวความคิดให้คนภายในชาติเกิดมีอุดมการณ์ใหม่ มีความมุ่งหวังใหม่ และมีระเบียบวินัยดี ซึ่งพรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้ถือเอาเป็นหนึ่งในสามของ

แนวทางการก้าวเดินของตน และได้เน้นถึงปัญหาการสร้างเศรษฐกิจและขยายวัฒนธรรมเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน

3.1.2.3 การปฏิรูปเศรษฐกิจภายใต้นโยบาย “จินตนาการใหม่”

“จินตนาการใหม่” ได้ถูกประกาศในการประชุมสมัชชาใหญ่ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวครั้งที่ 4 ที่จัดขึ้นในวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 1986 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นเปลี่ยนผ่านจากการบริหารเศรษฐกิจแบบเก่าหรือแบบสังคมนิยม สู่เศรษฐกิจระบบตลาด อันเป็นผลมาจาก ภายหลังจากที่ นายกรัฐมนตรีและเลขาธิการพรรค นายไกสอน พมวิหาน ได้เดินทางไปพบปะกับนายกรัฐมนตรีของสหรัฐอเมริกาที่ กรุง มอสโคว์ เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1985 โดยได้มีการพูดถึงนโยบาย “จินตนาการใหม่” และได้ตอบรับนโยบายของผู้นำของโซเวียตใหม่ในทันที⁶³ อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินนโยบายจินตนาการใหม่กับการปรับนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศลาวนั้น ทั้งทิศทางและเป้าหมายในแต่ละอย่างก้าวของการปฏิรูปเศรษฐกิจจะต้องดำเนินสอดคล้องกับบริบทแวดล้อมทั้งภายในและต่างประเทศ เป็นสำคัญ

จากปัจจัยเหล่านี้ ทำให้ลาวเริ่มการปรับนโยบายในการพัฒนาประเทศตาม “จินตนาการใหม่” ในระดับหนึ่ง เนื่องจากสมาชิกพรรคบางส่วนยังไม่เข้าใจถึงแนวทางรวมทั้งความจำเป็นในการปฏิรูปเศรษฐกิจ⁶⁴ ด้วยเหตุนี้ ในการประชุมสมัชชาใหญ่ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวครั้งที่ 4 ที่จัดขึ้นในวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 1986 จึงได้วางทิศทางและหน้าที่ของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีครั้งที่ 2 ซึ่งทิศทางและหน้าที่หลักมี 11 ข้อ กล่าวคือ⁶⁵

1. รับประกันในการแก้ไขพืชพันธุ์ธัญญาหารและอาหารให้ได้โดยพื้นฐาน
2. ขยายวิชาชีพป่าไม้อย่างรอบด้าน จำกัดและยุติการถางป่าเพื่อทำไร่โดยพื้นฐาน
3. ก่อสร้างอุตสาหกรรม และหัตถกรรม สร้างโครงประกอบการเกษตรกรรม-ป่าไม้-อุตสาหกรรม อย่างสมเหตุสมผลให้ตามแผนที่วางไว้

⁶³ สุรัช ศรีไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว, หน้า 202.

⁶⁴ อนินทร์ พุฒิชิต, ความสัมพันธ์เงินนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ “ภายใต้จินตนาการใหม่” ค.ศ. 1986-2000, หน้า 66.

⁶⁵ เอกสารของกองประชุมใหญ่ครั้งที่ IV ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว 1986, หน้า 253-254.

4. ปฏิบัติการแบ่งเขตเศรษฐกิจ ขึ้นแผนกำหนดก่อสร้างชนบทและตัวเมือง นำใช้แหล่งทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
5. ขยายการคมนาคม ขนส่ง ไปรษณีย์ และเครือข่ายการสื่อสาร
6. เปิดกว้างการค้า ส่งเสริมการค้าเสรีสินค้าอย่างแข็งขัน รวมถึงการประกอบส่วนเข้าในผลิตภัณฑ์ส่งเสริมการผลิต เพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
7. ปรับปรุงและเพิ่มทวีบทบาทการเป็นเจ้าภาพทางในภาคส่วนเศรษฐกิจของรัฐในการขยายเศรษฐกิจรวมหมู่
8. ออกแรงปรับปรุงการเงินแห่งชาติให้มีเสถียรภาพปกติ
9. ขยายการศึกษาและยกคุณภาพระดับการศึกษา สร้างข้าราชการ ขยายสาธารณสุข วัฒนธรรม กีฬาเกษตรกรรม และสวัสดิการสังคม
10. นำใช้ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ และจัดตั้งการสำรวจพื้นฐาน
11. เปิดกว้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม กับต่างประเทศ

ในขณะเดียวกัน ในด้านนโยบายต่างประเทศก็เปิดกว้างรอบด้านกับ สหภาพโซเวียต เวียดนาม กัมพูชา และบรรดาประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ รวมทั้งความร่วมมือกับประเทศที่ไม่รวมกลุ่มและนานาประเทศ แต่สิ่งสำคัญยิ่งในตอนนี้คือ ลาวมีความปรารถนาที่จะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตกับจีนให้ดีขึ้นกว่านี้ และมีความปรารถนาในการกระทำที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับจีนคืนสู่สภาพปกติ นอกจากนี้ลาวยังได้กำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ เพื่อรองรับการปฏิรูปยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศใหม่ด้วย

อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่มีการดำเนินปฏิบัติได้ 1 ปีกว่า ก็ทำให้สมาชิกพรรคข้าราชการเขเข้าใจดีและเข้าใจกันอย่างทั่วถึงในนโยบายจินตนาการใหม่ ดังนั้น ในการประชุมครบคณะครั้งที่ 5 ของคณะกรรมการงานศูนย์กลางพรรค(สมัยที่ IV) เมื่อวันที่ 29 มกราคม ค.ศ. 1988 ที่

ประชุมได้แสดงจุดยืนในการปรับการปฏิรูปตาม “จินตนาการใหม่” อย่างแท้จริงในช่วงนี้ โดยให้เหตุผล 4 ประการอันมีผลมาจากเหตุการณ์ระหว่างประเทศ ดังนี้⁶⁶

ประการแรก การปฏิรูปปรับ-เปิดอย่างเข้มข้นภายใต้ “จินตนาการใหม่” ของนายกรัฐมนตรี บาชอฟในสหภาพโซเวียต ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ประการที่สอง การดำเนินนโยบาย “ปฏิรูปและเปิดประตู” ทางด้านเศรษฐกิจในช่วงปี ค.ศ. 1978-1986 ทำให้จีนมีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว

ประการที่สาม บรรดาประเทศสังคมนิยม ทั้งสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออกได้เริ่มปรับความสัมพันธ์ใหม่กับจีน

ประการสุดท้าย การประชุมใหญ่ครั้งที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 1987 ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยสรุปและวิเคราะห์แล้วมีผลดีต่อลาว โดยเฉพาะนโยบายของจีน เกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์ ปัญหาแกมพูชา สันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคนี้

ในการประชุมครั้งนี้ นอกจากมีการลงมติตกลง อันนำไปสู่มาตรการต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมในการปรับเปลี่ยนนโยบายและวิธีบริหารเศรษฐกิจจากแบบสังคมนิยม ที่มีการวางแผนและควบคุมจากส่วนกลาง สู่เศรษฐกิจระบบตลาด สิ่งที่สำคัญคือรัฐบาลได้ออกกฎหมายว่าด้วยการลงทุนในลาว ซึ่งท่านไกสอน พมวิหารเป็นผู้กำกับดูแลคณะกรรมการ คุ้มครองทุนต่างประเทศแห่งชาติ⁶⁷ นอกจากนี้ ภายใต้นโยบายหรือจินตนาการใหม่ หรือกลไกเศรษฐกิจใหม่แล้ว ที่ประชุมยังได้กล่าวถึงการปรับจินตนาการด้านต่างประเทศ โดยได้กล่าวถึง คาร์ล-มาร์ก ว่า “จินตนาการใหม่ที่จำเป็นต้องให้ มีนั่นคือ วิธีสังวิพากษ์(วัตถุนิยม) เพราะว่าวิธีสังวิพากษ์ทางด้านธาตุแท้คือมีลักษณะการดำเนินวิจารณ์ ปฏิวัติ” ด้วยเหตุนี้ ในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากันกับจินตนาการ เนื้อแท้ก็คือ ขบวนการวิวัฒน์แห่งการประยุกต์ใช้ทัศนะเรื่องการปฏิวัติและวิทยา ศาสตร์มาร์กซิสต์-เลนินนิสต์ หมายความว่า เป็นการประยุกต์ใช้วิธีวิทยาแบบวัตถุนิยมสังวิพากษ์ ซึ่งเริ่มแรกคือ ทัศนะด้านประวัติศาสตร์ ทัศนะด้านความละเอียดและรอบด้าน ทัศนะในการต่อสู้ด้านตรงกันข้าม เข้าใจการวิจัยสภาพที่แท้จริง ที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง และขยายตัวอย่างไม่หยุดยั้ง... ซึ่งการปรับจินตนาการคือ การละทิ้งความรู้ ทัศนะเก่าแก่

⁶⁶ เอกสารของกองประชุมคบคณครั้งที่ 5 ของคณะกรรมการงานศูนย์กลางพรรค(สมัยที่ IV) 1988, หน้า 14-30.

⁶⁷ ไกสอน พมวิหานลูกของประชาชน (เวียงจันทน์: คณะกรรมการวิทยาศาสตร์ สังคม แห่ง ลาว, 1991), 228.

ต่าง ๆ ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง แต่ก็ไม่ใช่การปฏิเสธทั้งหมด ในบรรดาทัศนคติต่างๆ โดยเฉพาะบรรดากฎเกณฑ์ที่ได้รับการตรวจสอบจากพฤติกรรมว่ามีความถูกต้อง คือการเคารพ การประยุกต์ใช้บรรดาทัศนคติ บรรดากฎเกณฑ์อย่างมีหัวใจประดิษฐ์สร้าง และเสริมขยายคุณประโยชน์ของบรรดากฎเกณฑ์เหล่านี้ จึงเรียกร้องให้มีความรับรู้อย่างทันการ และมีความสัมพันธ์ต่อบรรดาการเปลี่ยนแปลงใหม่ของสิ่งวัตถุ ต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่ในภารกิจปฏิบัติของตน ก็คือในสภาพเศรษฐกิจและการเมืองสากล ต่อบรรดาการเปลี่ยนแปลงอันลึกซึ้ง กว้างใหญ่ และรวดเร็วในความสัมพันธ์เศรษฐกิจและการเมืองของโลกในปัจจุบัน⁶⁸

จากการตัดปรับจินตนาการใหม่ดังกล่าว ได้นำไปสู่การตัดปรับจินตนาการด้านเศรษฐกิจ การกำหนดยุทธศาสตร์การขยายเศรษฐกิจของประเทศ และยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือและความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจกับสากล ทั้งกับประเทศสังคมนิยมและการทำความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศอื่น ๆ ให้มีหลายรูปหลายสี⁶⁹ ซึ่งความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจในลักษณะมีหลายรูปหลายสีนี้ หมายถึงการไม่แบ่งแยกหรือจำแนกระบอบการเมืองระหว่างกัน ไม่ว่าจะประเทศสังคมนิยมหรือประเทศทุนนิยมก็มีความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างกันได้

⁶⁸ เอกสารของกองประชุมคณะครั้งที่ 5 ของคณะบริหารงานศูนย์กลางพรรค(สมัยที่ IV) 1988, หน้า 32-34.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56-57.

ตารางที่ 3.8

ความแตกต่างระหว่างกลไกเศรษฐกิจเก่าและกลไกเศรษฐกิจใหม่

กลไกเศรษฐกิจเก่า	กลไกเศรษฐกิจใหม่
<ul style="list-style-type: none"> - กลไกรวมศูนย์อำนาจสิทธิ์ บริหารและถือฤล - ใช้คำสั่งบริหารเป็นหลักเพื่อบริหารเศรษฐกิจ - ความสัมพันธ์สินค้า-เงินตรา ถูกจำกัดโดยรูปแบบการแลกเปลี่ยนสินค้ากับสินค้า - ให้ความสำคัญกับกรรมสิทธิ์ของรัฐและกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์มากเกินไป - ผู้ใช้แรงงานไม่มีแรงกระตุ้นทางเศรษฐกิจจึงไม่มีการแข่งขัน 	<ul style="list-style-type: none"> - กลไกศูนย์รวมประชาธิปไตยและเป็นกลไกการตลาดที่มีการใช้เครื่องมือทางด้านเศรษฐกิจ เช่น นโยบายทางการเงิน การคลัง วิสาหกิจต่าง ๆ มีความเป็นอิสระในการดำเนินงานของตน - เปิดกว้างการค้าขายทั้งภายในและต่างประเทศโดยใช้กลไกราคาเป็น ให้ความสำคัญกับทุกรูปแบบกรรมสิทธิ์ที่มีอยู่ภายในประเทศ - มีการแข่งขันระหว่างผู้ใช้แรงงาน จึงทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเร็ว

ที่มา: เอกสารของกองประชุมคณะครั้งที่ 5 ของคณะกรรมการงานศูนย์กลางพรรค(สมัยที่ IV) เวียงจันทน์, 1988, หน้า 134-148. อ้างถึงใน ศรีสุพรรณ อุดมประเสริฐ, การปฏิรูปเศรษฐกิจในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (กรุงเทพฯ: วิทยานพนธ์ปริญาเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 59.

สรุป การดัดปรับจินตนาการใหม่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดนับตั้งแต่ปี 1975 เป็นต้นมา ซึ่งได้นำไปสู่การดัดปรับจินตนาการด้านเศรษฐกิจ และการดัดปรับจินตนาการด้านการต่างประเทศเป็นสำคัญ และที่สำคัญ ลาวมองว่า การปรับจินตนาการดังกล่าวจะช่วยให้เศรษฐกิจลาวดีขึ้นเป็นลำดับ ๆ ได้อย่างแท้จริง ซึ่งจุดนี้เองที่เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เปิดนโยบายต่างประเทศเป็นผู้นำและปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับนานาประเทศ

3.2 กระบวนการกำหนดนโยบายตามแนวคิด “จินตนาการใหม่”

แนวคิดจินตนาการใหม่ได้เริ่มถูกนำมาตีกรอบในกระบวนการกำหนดนโยบายของลาวด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตั้งแต่การประชุมใหญ่ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวครั้งที่ 4 ซึ่งมีขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1986 ในการประชุมครั้งนี้เอง ที่ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนด้านแนวคิดการดำเนินนโยบายด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของลาวจากเดิม ไปสู่ความเป็นทันสมัยทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะด้านการเมืองได้มีการพัฒนาในแนวคิดเปิดกว้างทางการเมืองด้วยการ

รักษาคุณภาพระหว่างเสรีภาพแห่งบุคคลกับอำนาจอธิปไตยของประชาชนด้วย แนวคิดของการกระจายอำนาจอย่างเป็นระบบและสมดุลกันระหว่างเสรีภาพกับอำนาจการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการเมืองของลาวไปสู่ความเป็นทันสมัยในเวลาต่อมา นั่นคือ ได้เกิดบทบาทที่ค่อนข้างชัดเจนขึ้นของสถาบันทางการเมืองที่สำคัญ เช่น สภาประชาชนสูงสุดซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสภาแห่งชาติ สมาชิกของสภาแห่งชาติมาจากการเลือกตั้งของประชาชน สภาแห่งชาติจะทำหน้าที่นิติบัญญัติออกกฎหมายแทนคำสั่ง หรือกฎระเบียบของพรรค และควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล โดยการออกเสียงรับรองการแต่งตั้งคณะบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในรัฐบาลตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ที่ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ของแต่ละสถาบันทางการเมืองไว้ค่อนข้างชัดเจน ซึ่งก่อนนั้นพรรคเป็นเพียงองค์กรเดียวที่มีบทบาทเบ็ดเสร็จในทางการเมือง ส่วน โครงสร้างทางเศรษฐกิจก็เช่นเดียวกัน จุดเปลี่ยนที่สำคัญของแนวคิดคือ การผ่อนคลายระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมแบบเข้มงวดที่มีการวางแผนจากส่วนกลางทั้งหมด ได้ปรับเปลี่ยนมาสู่การเปิดกว้างทางเศรษฐกิจ มีการปฏิรูปเศรษฐกิจมาสู่กลไกเศรษฐกิจใหม่หรือ new economic mechanism ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของการปรับเปลี่ยนนโยบายและวิธีการบริหารไปสู่ทิศทางใหม่ในทุกสาขา ซึ่งนั่นหมายถึง พรรคหรือผู้ตัดสินใจได้ยอมรับถึงความผิดพลาดและความเป็นไปได้ของการปฏิวัติสังคมนิยมโดยการก้าวผ่านขั้นตอนของทุนนิยม ซึ่งส่งผลให้เกิดความยากจนและความล้มเหลวของการพัฒนาเศรษฐกิจตลอดห้วงเวลาที่ผ่านมา แต่มิได้หมายความว่าผู้นำพรรคจะละทิ้งอุดมการณ์สังคมนิยมหากเพียงแต่ต้องการพัฒนาผ่านขั้นตอนทุนนิยม ไปสู่การปฏิวัติเป็นสังคมนิยมอย่างสมบูรณ์ในที่สุด

จากที่กล่าวมาแล้วว่า แนวคิดจินตนาการใหม่ได้ถูกนำมาตีกรอบในการกำหนดนโยบายตั้งแต่การประชุมใหญ่ของพรรค ครั้งที่ 4 แต่การปฏิรูปยังมีได้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง แนวคิดจินตนาการใหม่ยังคงถูกมองอย่างไม่เข้าใจและค่อนข้างจะสับสน จึงได้มีการศึกษาค้นคว้ากันอย่างจริงจัง เพื่อให้เข้าใจถึงแนวคิดและวิธีการการปฏิบัติ การหันเปลี่ยนตามกรอบความคิดจินตนาการใหม่ได้อย่างถูกต้อง แนวคิดจินตนาการใหม่ได้ถูกนำมาใช้และกำหนดขอบเขตวิธีการปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างจริงจังในการประชุมครบคณะของคณะกรรมการบริหารงานศูนย์กลางพรรค ครั้งที่ 5 สมัยที่ 4 ซึ่งจัดให้มีขึ้นในระหว่างวันที่ 28 ธันวาคม 1987 ถึงวันที่ 27 มกราคม 1988⁷⁰ ดังนั้น จึงนับได้ว่า “จินตนาการใหม่” ได้ถูกแปลงเป็นนโยบายและกำหนดวิธีการปฏิบัติอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม และนำมาสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังตั้งแต่ปี ค.ศ. 1988 ภายหลังจากสิ้นสุดการประชุมครบคณะของคณะกรรมการบริหารงานศูนย์กลางพรรค ครั้งที่ 5 สมัยที่ 4 เป็นต้นมา

⁷⁰ เอกสารการประชุมครบคณะของคณะกรรมการบริหารงานศูนย์กลางพรรค ครั้งที่ 5 สมัยที่ 4, หน้า 398.

3.2.1 จินตนาการใหม่ (New Thinking)

3.2.1.1 ที่มาของจินตนาการใหม่

จินตนาการใหม่ได้รับอิทธิพลทางแนวความคิดมาจาก “เปเรสตรอยกา-กลาสนอสท์” (perestroika-glasnost) ของสหภาพโซเวียตในขณะนั้น แนวคิดเปเรสตรอยกา-กลาสนอสท์ ได้เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1985⁷¹ เมื่อนายมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ ได้เข้ารับตำแหน่งเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตต่อจากนายคอนสแตนติน เซอร์เนนโก เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 1985 และในวันที่ 12 มีนาคม 1985 นายมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ ได้กล่าวสุนทรพจน์ครั้งสำคัญต่อคณะกรรมการกลางของพรรค ซึ่งเขาได้กล่าวถึงแนวคิดและสาระสำคัญของแนวความคิด เปเรสตรอยกา-กลาสนอสท์ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการแพร่ขยายแนวความคิดดังกล่าวอย่างกว้างขวางในกลุ่มประเทศสังคมนิยม โดยเฉพาะกลุ่มในค่ายของสหภาพโซเวียตในเวลาต่อมาซึ่งรวมถึงลาวและเวียดนามด้วย

ความหมาย นโยบายเปเรสตรอยกา และ กลาสนอสท์ ซึ่งพิจารณาจากข้อเขียนและสุนทรพจน์ของนายกอร์บาชอฟในห้วงปี ค.ศ. 1985-1988 สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ความหมายของเปเรสตรอยกา คือการ “ปรับ” ทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมในระดับกว้างและลึกคือ

1. การปรับพรรคคอมมิวนิสต์ให้มีสมาชิกที่คิดในแนวใหม่ และให้หน้าที่ของพรรคมีบทบาทชี้นำกิจการต่าง ๆ ในทางสร้างสรรค์กว่าที่เป็นอยู่
2. ประกาศสงครามต่อความล่าช้า ชะงักงัน และความไร้ประสิทธิภาพ
3. ปรับระบบสังคมนิยมทั้งระบบ เพื่อให้เป็นระบบที่ก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพ
4. ปรับระบบเศรษฐกิจทั้งระบบเพื่อให้เกิด
 - การจัดการกิจการด้วยตนเองตามแบบสังคมนิยม (socialist self-management)
 - นำเอาระบบรัฐการออกจากระบบเศรษฐกิจ
 - ให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารกิจการต่าง ๆ
 - ปฏิรูประบบการถือครองทรัพย์สินเพื่อให้เอกชนมีสิทธิครอบครองทรัพย์สินส่วนตัวมากขึ้น

⁷¹ ประทุมพร วัชรเสถียร, เปเรสตรอยกา-กลาสนอสท์ : กอร์บาชอฟ ปฏิรูป (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 2-3.

- ปฏิรูประบบการค้าให้เป็นที่ไปตามกลไกการตลาด
- ปฏิรูประบบผลิต-การขายให้เป็นที่ไปตามกลไกตลาด
- ปรับระบบการดำเนินงานของกิจการ (enterprises) ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยให้คนงานมีสิทธิเลือกผู้บริหารงานซึ่งจะดำเนินการบริหารกิจการโดยปราศจากการแทรกแซงจากพรรคและรัฐ

ความหมายของกลาสนอสท์ คือการ “เปิด” ทางการเมืองและสังคมในระดับกว้าง และลึกดังนี้

1. ให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสารจากคณะผู้ปกครองบริหารประเทศและข่าวสารจากภายนอกประเทศมากขึ้น
2. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการและกลไกการปกครองประเทศมากขึ้น
3. แยกบทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์ ออกจากกลไกการเมืองและสังคม
4. ให้ประชาชนมีสิทธิแสดงออกซึ่งความคิดเห็นมากขึ้น เช่นการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของผู้นำและเจ้าหน้าที่ของพรรคและรัฐ หรือการแสดงออกของศิลปินในงานศิลปะต่าง ๆ โดยเสรี
5. ให้ประชาชนโซเวียตมีโอกาสเดินทาง ไป-มา ภายในประเทศหรือนอกประเทศ และสามารถติดต่อกับชาวต่างชาติได้โดยเสรี
6. ให้ประเทศภายนอกมีโอกาสได้รับข่าวสารข้อมูลหรือแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับโซเวียตได้มากกว่าเดิม
7. ให้ประชาชนชาวรัสเซียและชนชาติอื่นในโซเวียตได้รับการปฏิบัติตามหลักการการให้สิทธิมนุษยชน

แนวคิด เปเรสตรอยกา-กลาสนอสท์ ที่กล่าวแล้วได้แผ่ขยายมาสู่กลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์อื่น โฉินซึ่งประกอบด้วย ลาวและเวียดนามอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ก็สืบเนื่องจากประเทศคอมมิวนิสต์ในกลุ่มนี้ต่างอยู่ในค่ายของสหภาพ โซเวียต โดยเฉพาะลาวที่มีเวียดนามเป็นมิตรที่ใกล้ชิดที่สุด เมื่อเวียดนามแสดงออกอย่างเด่นชัดที่จะรับแนวคิดนี้ลาวก็เปิดรับแนวคิดดังกล่าวเช่นเดียวกัน

การแผ่ขยายและถ่ายรับแนวคิด เปเรสตรอยกา-กลาสนอสท์ สำหรับลาว ซึ่งเป็นประเทศสังคมนิยมในเครือของสหภาพ โซเวียตและเวียดนามอย่างเต็มรูปแบบ เมื่อโซเวียตและเวียดนามซึ่งเป็นผู้นำในเชิงแนวคิดและหลักการปฏิวัติสังคมนิยมเปลี่ยนวิธีการคิดจากสังคมนิยมแบบอนุรักษนิยม มาสู่แนวคิดในเชิงปฏิรูปตามกรอบของ เปเรสตรอยกา-กลาสนอสท์ อย่างเป็นระบบ ลาวจึงรับแนวคิดดังกล่าวเข้ามาสู่การวางกรอบทิศทางของนโยบายในการปฏิรูปสังคมของลาว ซึ่งลาว

เรียกว่า “จินตนาการใหม่” (New Thinking) และเมื่อพิจารณาจากสุนทรพจน์ของ นายโกสอน พมวิหาน ซึ่งได้กล่าวไว้ในการประชุมครบคณะของคณะกรรมการบริหารงานศูนย์กลางพรรค ครั้งที่ 5 สมัยที่ 4 เมื่อปี ค.ศ. 1988 ว่า⁷²

“สหภาพโซเวียตได้มีการเปิด-ปรับ แนวทางการปฏิวัติสังคมนิยมให้เป็นสังคมนิยมที่สมบูรณ์และเข้มแข็ง ลาวเราจึงจำเป็นต้องปรับไปสู่แนวทางการปฏิรูปสังคมนิยมที่เหมาะสมสอดคล้องกับลาวเองเราคงจะอยู่อย่างนี้ไม่ได้อีกแล้ว”

จากสุนทรพจน์สามารถกล่าวได้ว่า ฯพณฯ โกสอน พมวิหาน ได้ศึกษาหลักการเปเรสตรอยกา-กลาสนอสต์ ที่เสนอโดยนายมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ เลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตอย่างรอบคอบ และได้ประยุกต์หลักการสำคัญนำมาสู่การวางกรอบทิศทางของนโยบายจินตนาการใหม่ ของลาวอย่างแท้จริง นโยบายจินตนาการใหม่ซึ่งประยุกต์ดัดแปลงหลักการของเปเรสตรอยกา-กลาสนอสต์ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมภายในลาว ได้ถูกนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังในปี ค.ศ. 1988 นี้เอง กล่าวคือหลังการประชุมครบคณะกรรมการบริหารงานศูนย์กลางพรรค ครั้งที่ 5 สมัยที่ 4 ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า มติ 5 สมัยที่ 4 ก็คือมติของพรรค ในกระบวนการกำหนดนโยบายจินตนาการใหม่ของลาว

3.2.1.2 สาระสำคัญของจินตนาการใหม่

สำหรับสาระสำคัญของแนวคิด จินตนาการใหม่ ของลาวซึ่งมุ่งสู่การเปิด-ปรับทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจให้ได้คุณภาพกัน ทั้งนี้เพื่อต้องการรักษาคุณภาพระหว่างเสรีภาพของประชาชนในทางเศรษฐกิจกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองให้สามารถไปด้วยกันได้ อย่างสอดคล้อง ดังนั้นสาระหลักของจินตนาการใหม่ จึงมีแนวคิดการ “เปิด-ปรับ” หรือแนวทางการปฏิรูปทั้งในส่วนโครงสร้างทางการเมืองและโครงสร้างทางเศรษฐกิจดังนี้

1. แนวคิดการ “เปิด-ปรับ” ทางการเมืองของลาวภายใต้หลักการ จินตนาการใหม่

- พัฒนารอบกฎหมายของประเทศเพื่อรองรับการปฏิรูปเศรษฐกิจ โดยประกาศตัวเป็นประเทศที่ปกครองโดยหลักนิติธรรม (rule of law) ด้วยการเร่งรัดการออกกฎหมายรัฐธรรมนูญของลาว

⁷²เอกสารการประชุมครบคณะ ของคณะกรรมการบริหารงานศูนย์กลางพรรค ครั้งที่ 5 สมัยที่ 4, หน้า 5-6.

- ปรับระบบการปกครองโดยคำสั่งของพรรคแบบสังคมนิยมเชิงอนุรักษ์มาสู่การจัดตั้งระบอบประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์ โดยศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองยังคงอยู่ที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาวแต่พัฒนาสถาบันการเมืองอื่น ๆ เช่น สภาแห่งชาติ รัฐบาลเป็นต้น ให้รองรับอำนาจทางการเมืองจากพรรคลงสู่ประชาชนอย่างเป็นระบบ กำหนดให้ที่มาของสมาชิกสภาแห่งชาติมาจากการเลือกตั้งของประชาชน โดยที่พรรคเป็นผู้พิจารณาบุคคลลงสมัครก่อนที่จะให้ประชาชนเลือกตั้งซึ่งสภาแห่งชาติจะทำหน้าที่นิติบัญญัติ ส่วนคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลและเจ้าแขวงที่มีอำนาจการปกครองในระดับแขวง ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นคณะกรรมการบริหารงานศูนย์กลางพรรคขึ้นไป การบริหารงานของรัฐบาลจึงอยู่ภายใต้ นโยบายและการชี้นำของพรรคอย่างเป็นระบบ แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ถือได้ว่าลาวได้มีการ “เปิด-ปรับ” ทางการเมืองโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง และเป็นพื้นฐานการพัฒนาทางการเมืองของลาวเข้าสู่ความทันสมัย (modernization) มากขึ้นในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับการเมืองในอดีต

- เปิดประเทศโดยปรับนโยบายต่างประเทศไปสู่การพึ่งพิงทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศด้วยการเพิ่มพันธมิตร ลดความเป็นศัตรู โดยไม่เลือกกลุ่มลัทธิอุดมการณ์เพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ

2. แนวคิดการ “เปิด-ปรับ” ทางเศรษฐกิจของลาวตามหลักการ “จินตนาการใหม่”

- ผ่อนคลายการใช้ระบบการวางแผนในเชิงบริหารจัดการจากส่วนกลางลง ไปสู่การให้วิสาหกิจมีส่วนในการกำหนดแผนและการบริหารจัดการในระดับล่าง

- กระจายอำนาจในการบริหารจัดการจากส่วนกลางลงไปยังวิสาหกิจโดยให้วิสาหกิจมีอิสระในการตัดสินใจมากขึ้น

- ใช้ผลกำไรเป็นเครื่องวัดประสิทธิภาพของวิสาหกิจ

- เพิ่มสิ่งจูงใจทางวัตถุแก่แรงงานตามปริมาณและคุณภาพของงาน

- ปลดปล่อยการตลาดเป็นไปตามกลไกราคา คือหลักอุปาทาน (demand) และอุปสงค์ (supply) ทั้งสินค้าอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมยกเว้นสินค้าบางชนิดที่พรรครัฐควบคุม

- เพิ่มเครื่องมือทางการเงินให้มีการจัดตั้งธนาคารรองรับการใช้เครื่องมือทางการเงิน เช่น การปล่อยสินเชื่อ การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเป็นต้น

- ให้ผู้ประกอบการมีอิสระในการประกอบการและมีสิทธิในทรัพย์สินที่เป็นทุนและผลกำไรของการประกอบการ โดยพรรคและรัฐบาลออกกฎหมายคุ้มครองซึ่งเป็นการสนับสนุนและยอมรับให้เกิดมีกิจการของเอกชน (private enterprise) มากขึ้นในลาว

- เปิดทำการค้าการลงทุนกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง